

Lasten mielipahan tunteet varhaiskasvatuksen arjessa

Iida Järvinen ja Anna Ruuhimäki

Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Artikkelimuotoinen

Kevätlukukausi 2023

Kasvatustieteiden laitos

Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Järvinen, Iida ja Ruuhimäki, Anna. 2023. Lasten mielipahan tunteet varhaiskasvatuksen arjessa. Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 66 sivua.

Tämän pro gradu -tutkielman tarkoituksena oli selvittää, millaisissa tilanteissa ja millaisia mielipahan tunteita varhaiskasvatusikäiset lapset kokevat varhaiskasvatuksen arjessa. Lisäksi tutkielmassa tarkastellaan yksityiskohtaisemmin, millaisista peloista varhaiskasvatusikäiset lapset kertovat sarjakuvien ja sadutusten avulla.

Tutkimuksessa on käytetty Tunnetaitoja ja osallisuutta varhaiskasvatukseen (TUIKKU) -hankkeen valmista aineistoa. Hankkeen tutkijat ovat keränneet aineiston keväällä 2022. Tämän tutkielman aineisto koostui havainnointiaineistosta, Kurja päivä -piirustuksista sekä pelkosarjakuvista ja -sadutuksista. Sekä TUIKKU-hankkeessa että pro gradu -tutkielmassa on hyödynnetty Alison Clarkin mosaiikkilähestymistapaa (Mosaic approach). Tutkimusaineisto analysoitiin sisällönanalyysia hyödyntäen.

Tutkielman tulosten mukaan eniten mielipahan tunteita saivat aikaan tilanteet, joissa lapsen omat taidot eivät riittäneet, lapsi ei saanut tehdä niin kuin olisi itse halunnut tai leikistä aiheutui mielipahaa. Mielipahan tunteista surun tunne oli yleisin ja sitä aiheutui usein muun muassa ikävästä tai kiusatuksi tulemisestä. Seuraavaksi yleisin mielipahan tunne oli vihan tunne, jota aiheuttivat erilaiset sosiaaliset tilanteet, esimerkiksi leikkikavereiden kanssa. Pelon tunnetta puolestaan ei tutkimuksen mukaan ilmennyt juurikaan varhaiskasvatuksen arjessa. Lapset kuitenkin pelkäsivät epätodellisia asioita, kuten kummituksia tai luontoa ja luonnon ilmiöitä, kuten ukkosta. Pelon tunteeseen auttoi selvästi parhaiten aikuisen antama turva. Varhaiskasvatusikäiset lapset kokevat siis monenlaisia mielipahan tunteita varhaiskasvatuksen arjen erilaisissa tilanteissa.

Asiasanat: mielipaha, tunteet, varhaiskasvatus, pelko

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ.....	2
SISÄLTÖ	3
1 JOHDANTO.....	4
1.1 Varhaiskasvatus osana lasten tunnetaitojen polkua.....	5
1.2 Tunteiden tärkeys varhaiskasvatusikäisillä lapsilla	10
1.3 Lasten mielipahan tunteet varhaiskasvatuksessa	12
1.4 Tutkimuskysymykset	14
2 TUTKIMUSMENETELMÄT.....	16
2.1 Tutkimuskonteksti ja mosaiikkilähestymistapa	16
2.2 Tutkimusaineiston keruu.....	18
2.3 Aineiston analyysi	20
2.4 Eettiset ratkaisut.....	24
3 TULOKSET.....	28
3.1 Mielipahaa aiheuttavat tilanteet varhaiskasvatuksessa	28
3.2 Lasten mielipahan tunteet varhaiskasvatuksessa	37
3.3 Varhaiskasvatusikäisten lasten pelot ja pelkoja helpottavat asiat	42
3.4 Tulosten yhteenveto	53
4 POHDINTA.....	55
LÄHTEET	61
LIITTEET.....	66

1 JOHDANTO

Lasten tunteet, tunnetaidot ja haasteet tunnetaidoissa puhuttavat nykypäivänä paljon varhaiskasvatuksessa. Lapsi oppii tunnetaitoja elämällä, kokemalla ja oppimalla mallin aikuisilta sekä ikätovereiltaan (Kiviluote, 2019). Siksi on tärkeää, että kaikilla lapsia kohtaavilla aikuisilla, kuten varhaiskasvatuksen henkilöstöllä, on tietoa tunteista, tunnetaitojen kehittymisestä sekä siitä, millä tavoin lasten tunnetaitojen kehittymistä voi omalla mallillaan tukea. Aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että lapsilla, jotka osaavat tunnistaa tunteita ja niiden ilmaisua, on pienempi riski väkivaltaiseen käyttäytymiseen sekä ongelmiin sosiaalisissa suhteissa (Kiviluote, 2019). Brackett ja muut (2015) toteavat myös, että tunteiden hallitsemisen ja ymmärtämisen puuttuminen voi häiritä lapsen optimaalista sosiaalista ja kognitiivista kehitystä. Ilman emotionaalisia taitoja lapset eivät välttämättä pysty hallitsemaan käyttäytymistään, tuntemaan empatiaa muita kohtaan tai keskittymään oppimiseen.

Tunnetaitojen tukemiseen tarvitaan siis niin ymmärrystä kuin konkreettisia työkalujakin. Aikuisen tiedon ja taidon lisääntyessä saadaan lisää keinoja tukea ja vahvistaa lasten tunnetaitojen kehitystä. Bierman ja Motamedi (2015) toteavatkin, että hyvät opetuskäytännöt, jotka opettavat lapsille sosioemotionaalisia taitoja, voivat lisätä lasten hyvinvointia, parantaa heidän oppimistaan, ehkäistä myöhempiä mielenterveysongelmia sekä vähentää riskiä emotionaaliseen ahdistukseen ja myöhempään riskikäyttäytymiseen, kuten päihteiden käyttöön. Kiviluote (2019) on todennut, että mielipahan tunteet ovat lapsen kehityksen kannalta tärkeitä. Näiden tunteiden avulla lapsi rakentaa identiteettiään ja itsenäistymistään sekä oppii puolustautumaan ja suojautumaan epäoikeudenmukaisilta tilanteilta (Kiviluote, 2019). Tässä pro gradu -tutkielmassa keskitytään lapsen mielipahan tunteisiin ja siihen, millaisissa tilanteissa lapset niitä kokevat varhaiskasvatuksen arjessa.

1.1 Varhaiskasvatus osana lasten tunnetaitojen polkua

Tunnetaidot ovat opittavia taitoja eli ne eivät ole synnynnäinen taito (Webster-Stratton, 2011). Lapsuus on tärkeää aikaa tunnetaitojen kehityksen osalta, sillä lapsuuden aikana ihminen usein oppii tunnistamaan tunteita ja ilmaisemaan niitä (Opetushallitus, 2022). Tunnetaitoja voi kuitenkin oppia ja vahvistaa koko elämän ajan. Tunnekasvatuksen merkitys varhaiskasvatuksessa on viime vuosina lisääntynyt ja valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma velvoittaa varhaiskasvatuksen henkilöstöä tunnekasvatukseen (Opetushallitus, 2022). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) sanotaankin, että ”Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita.” (Opetushallitus, 2022, s. 26). Varhaiskasvatuksen kenttä onkin osa varhaiskasvatuksessa olevien lasten tunnetaitojen polkua ja tunteiden ilmaisun kenttää. On siis olennaista, että varhaiskasvatuksen henkilöstö antaa tilaa ja tukee kaikkia lasten tunteita, myös mielipahan tunteita varhaiskasvatuksen arjessa.

Tunteet kuuluvat elämään. Ne tuovat elämään mielenkiintoa ja merkityksellisyyttä. Hyvät tunnetaidot linkittyvät lapsen hyvinvointiin ja suotuisaan kehitykseen monin tavoin (Pöyhönen & Livingston, 2020). Tunnetaidot kietoutuvat lapsen käyttäytymiseen, suhtautumiseen itseän ja toisiin sekä henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin (Jääskinen & Pelliccioni, 2017). Tunnetaidoilla on tiivis suhde myös sosiaalisiin taitoihin (Jääskinen & Pelliccioni, 2017). Tunnetaitoja tarvitaan ihmissuhteissa ja erilaisissa vuorovaikutustilanteissa (Pöyhönen & Livingston, 2020). Ihmisen osatessa toimia omien tunteiden kanssa, osaa hän myös huomioida muut sosiaalisissa tilanteissa. Kun lapsi ymmärtää omia tunteitaan, osaa hän paremmin säädellä omia reaktioita sekä tunnistaa toisten ihmisten tunteita (Pöyhönen & Livingston, 2020). Lisäksi tunnetaitojen vaikutus mahdollistaa muiden tunteiden havainnoinnin ja niiden ymmärtämisen. Esimerkiksi havaittaessa jostain tunnetta, kuten naurua, saatetaan automaattisesti alkaa arvioimaan, millaisesta tunnetilasta on kysymys tai pyritään tekemään päättelyjä tunnetilan luonteesta (Keller & Becker, 2020). Tunnetaidot auttavat lasta tarkastelemaan omaa

toimintaansa sekä kantamaan vastuuta omista valinnoistaan (Pöyhönen & Livingston, 2020). Tunnetaitojen avulla lapsi kykenee kertomaan omista tunteistaan, osaa tunnistaa omat tarpeet ja rajat, osaa säädellä tunteita tilanteeseen sopivalla tavalla sekä osaa olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Tunnetaidot ovat myös tärkeä osa itsetuntemuksen ja hyvän itsetunnon kehitystä (Jääskinen & Pelliccioni, 2017). Niiden avulla lapsi saa kokemuksia siitä, että hän voi itse vaikuttaa omaan oloonsa, ajatuksiinsa ja tunteisiinsa.

Tunteilla tarkoitetaan reaktioita ihmiseen voimakkaasti vaikuttaviin tilanteisiin tai ärsykkeisiin ja näitä tunnereaktioita tapahtuu kolmella tasolla (Webster-Stratton, 2011). Webster-Strattonin (2011) esittelemällä ensimmäisellä tasolla tarkoitetaan neurofysiologisia ja biokemiallisia reaktioita ärsykkeisiin. Näihin kuuluvat kaikki autonomisen hermoston säätelemät elintoiminnot, kuten sydämen syke ja hormonien erityys. Seuraavalla tasolla tarkoitetaan behavioristista tasoa. Siinä tunteet heijastuvat ihmisen käytökseen, esimerkiksi ilmeihin tai tilanteesta pois vetäytymisellä. Kolmannesta tasosta puhuttaessa tarkoitetaan kognitiivista tasoa. Siihen sisältyy kieli, jolla ihminen kuvaa tunteitaan sekä taito ymmärtää ja tunnistaa tunteitaan. Lapsilla tunnereaktiot vaihtelevat huomattavasti, niin tunteiden ilmaisun kuin reaktioiden esiintymistiheyden ja -laajuuden suhteen, sillä lapset kehittyvät eri tahtiin (Webster-Stratton, 2011). Tunnetaidosta puhuttaessa tarkoitetaan ihmisen kykyä tunnistaa, havaita, ilmaista ja säädellä omia tunteitaan. Webster-Stratton (2011) toteaa, että Tunteet ovat aina sallittuja, mutta tunnetaitojen avulla ihminen ei ole tunteidensa vietävissä, vaan osaa säädellä tunteitansa tilanteissa, joissa ihmisen on hyvä hillitä itseään. Itsehillinnällä ihminen voi välttää turhaa mielihäpeää. Jääskinen ja Pelliccioni (2017) tuovat esille, että lapsen osatessa tunnistaa, käsitellä, ilmaista ja kuvata omia tunteitaan sekä tullessaan tunteillaan turvallisesti ymmärretyksi aikuisen taholta, lapsella ei ole tarvetta vetäytyä, huutaa, lyödä tai käyttäytyä muulla haasteellisella tavalla.

Aiempi tutkimus on osoittanut, että varhaiskasvatusarjen tilanteet ovat tehokas tapa oppia tunnetaitoja (Koivuniemi ym., 2021). Varhaiskasvatuksessa tulee vastaan paljon sosioemotionaalisia tilanteita, jossa lapsella on mahdollisuus

oppia tunteiden säätelyä. Koivuniemi ja muut (2021) toteavat, että erilaiset sosio-emotionaaliset tilanteet, kuten erimielisyydet leikeissä, siirtymä- ja odotustilanteet sekä epäonnistumisen kokemukset mahdollistavat tunteiden säätelyn harjoittamisen. Näissä tilanteissa lapset voivat kokea erilaisia säätelyä vaativia tunteita, kuten vihaa ja turhautumista.

Haapsalo ja Kirkkopelto (2013) tuovat ilmi tunteiden säätelyn alkamisen siitä, kun lapsi on kykenevä ilmaisemaan tunteitaan. Tunteiden säätely on lapsille paljon vaikeampaa kuin aikuisille, sillä lapsi vasta harjoittelee tunnetaitojaan. Ensin lapsi oppii havaitsemaan ja tunnistamaan tunteita itsessään tai toisissa. Tämän jälkeen opitaan ymmärtämään tunnetta ja annetaan tunteelle nimi. Ilman nimeämistä tunne on vain tuntematon voima, joka pakottaa tekemään asioita (Cacciatore & Korteniemi-Poikela, 2019). Tutkimukset on osoittaneet, että jo tunteen nimeäminen rauhoittaa ihmisen mieltä ja tunnereaktiota (Jääskinen & Pelliccioni, 2017). Lapset oppivat tunnesanojen käytön aikuisilta. Tunteen nimeämisen avulla lapsi oppii ymmärtämään, miten tunne vaikuttaa omiin ajatuksiin ja kehoon. Varhaiskasvatuksella on tärkeä tehtävä auttaa lasta oppimaan keinoja, joiden avulla hän voi jäsentää ympäröivää maailmaa (Riihonen & Koskinen, 2020). Kun lapsi hahmottaa maailmaa aikuisen tuen avulla, lapsi voi alkaa ymmärtämään, mitä itsessä tai muissa tapahtuu.

Tunnetaidoista tunteen sietämistä pidetään vaikeimpana tunnetaitona, sillä tunteet eivät ole aina mukavia, kuten mielipahan tunteet. Tunteen sietämistä edesauttaa tunteen tunnistaminen ja siihen suostuminen, päättäväisyys havainnoida itseä reagoimatta impulsseihin sekä myötätunto itseä kohtaan (Jääskinen & Pelliccioni, 2017). Epämukavien tunteiden sietäminen on kuitenkin yksi olennaisista taidoista, jotka kannattelevat ihmistä elämässä. Tutkimuksissa on tullut esiin, että tunteiden sietämistä ja ilmaisemista käytetään esimerkiksi keinona hoitaa kiusallisia tilanteita, jotka ovat aiheutuneet väärinkäsityksistä tai muuten sosiaalisena keinona ylläpitää positiivista vuorovaikutusta (Kurki ym., 2014).

Kun ihminen on tunnistanut ja sietää tunnetta, voi hän alkaa säädellä tunteen voimakkuutta (Jääskinen & Pelliccioni, 2017). Denham (2012) tuo tutkimuk-

sessaan esille, että tunnetaitoihin olennaisesti kuuluvalla kyvyllä säädellä tunteita (emotion regulation) tarkoitetaan kykyä käsitellä tunteita; olla tietoinen niistä, osata tarkkailla niitä sekä tarvittaessa muokata niitä niin, että ne enemmän auttavat kuin estävät selviytymistä erilaisissa tilanteissa. Webster-Stratton (2011) nostaa esille sen, että tunteiden säätelyllä tarkoitetaan myös tunteiden ilmaistamista asianmukaisesti. Tunnesäätelyyn voi saada tukea muun muassa hengityksestä, kosketuksesta, kehon tunneasteihin keskittymisestä, mielikuvista ja visuaalisoinnista, omista ajatuksista sekä toisten ihmisten läsnäolosta ja tuesta (Jääskinen & Pelliccioni, 2017). Varhaiskasvatuksen tehtävänä on näyttää lapsille mallia näistä tunnesäätelyä helpottavista keinoista.

Tutkimukset ovat osoittaneet, että lapsen kykyyn hallita tunteitaan liittyy ainakin neljä prosessia (Webster-Stratton, 2011). Nämä prosessit ovat lapsen neurologisen hallintajärjestelmän kypsyminen, lapsen luonne ja kehitysvaiheet, vanhempien sosialisointi ja ympäristön tuki sekä varhaiskasvatuksen ja koulun pa nostus tunnetaitojen opettamiseen. Lapsen tunnetaitojen kehitykseen vaikuttaa siis monia asioita, mutta kahteen edellä mainittuun prosessiin pystyy varhaiskasvatus osaltaan vaikuttamaan.

Lasten tunnetaitojen kehittymättömyys näkyy lapsilla muun muassa ikätovereiden kanssa toimeen tulemisessa, ristiriitatilanteissa ja leikeissä (Jääskinen & Pelliccioni, 2017). Tunnetaitoja vielä opetellessa lapsen voi olla vaikeaa ilmaista itseään sekä nähdä tilannetta toisesta näkökulmasta. Lapsilla tunteet voivat vielä olla ylikorostuneita tai korostetun peiteltyjä. Kurki ja muut (2017) tuovat esille, että erityisesti ne lapset, joilla on sosioemotionaalisia haasteita, tarvitsevat paljon harjoitusta. Jokapäiväiset vuorovaikutustilanteet voivat kehittyä sellaisiksi tilanteiksi, joissa lapsilla on erilaisia tai vastakkaisia tulkintoja tai tavoitteita tilanteesta kuin muilla. Tällaisissa tilanteissa lapset pyrkivät hyödyntämään ulkoista tukea eli seuraamaan itsesäätelyn vihjeitä ja tulkitsemaan niitä, jotta he pystyvät käyttäytymään tilanteessa odotetulla tavalla. Haastavia tilanteita ja niissä opettajien antamaa tukea tunteiden ja käyttäytymisen säätelyssä voidaankin pitää hyvinä mahdollisuuksina oppia. Tutkimusten (Kurki ym., 2017) mukaan lapsilla on

yleensä tapana keksiä tilanteeseen sopimatonta tekemistä turhauttavien tilanteiden välttämiseksi. Tällöin positiivisten tunteiden ylläpitoon auttaa huomion pitäminen pois negatiivisista asioista.

On hyvä ymmärtää, että tunnetaitojen oppiminen on pitkä matka, ja niitä opitaan pikkuhiljaa harjoittelemalla. Lapsella tämä matka on vasta alkutaipaleella. Edellä mainitun vuoksi onkin ymmärrettävä, että lapsen taito toimia rakentavasti on vasta kehittymässä. Tunnetaitojen oppimiseen lapsi tarvitsee aikuisen tukea, ohjausta, mallia ja kärsivällisyyttä. Lasten tunnetaidot (kyky tunteiden säätelyyn, tietoisuus omista sekä muiden tunteista) ovat ratkaisevan merkittäviä sosiaaliselle ja akateemiselle menestykselle (Bierman & Motamedi, 2015). Hyvät tunnetaidot auttavat oppimaan, menestymään opinnoissa sekä luomaan ja pitämään yllä terveitä ihmissuhteita (Pöyhönen & Livingston, 2020). Hyvät tunnetaidot auttavat ihmistä tekemään tietoisia valintoja elämässään sen sijaan, että reagoisi tilanteisiin ajattelematta. Ne auttavat selviämään elämän vastoinkäymisistä ja muutoksista sekä antavat välineitä käsitellä myös vaikeita tunteita ja tilanteita. Siksi on tärkeää tiedostaa lasten tunnetaitojen kehitys sekä siihen vaikuttavat tekijät. Aiempi tutkimus on osoittanut, että sekä vanhemmat että varhaiskasvatuksen ammattilaiset ovat tärkeitä lasten tunteiden sosiaalistajia (Denham ym., 2012; Denham, 2007). He tarjoavat lapsille kokemuksia, jotka edistävät tai estävät tunnetaitojen kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa työskentelevien on hyvä ymmärtää, että heillä voi olla merkittävä vaikutus lapsen kykyyn hallita tunteita sosialisointia ja ympäristön tuen avulla (Webster-Stratton, 2011). Varhaiskasvatuksessa aikuinen voi auttaa lasta tunteiden ilmaisemissa ja säatelemisessä olemalla johdonmukainen, hyväksymällä lapsen kaikki tunteet ja niihin liittyvät tunnereaktiot, ilmaisemalla omia tunteita ja rohkaisemalla lapsia puhumaan tunteista (Jalovaara, 2006). Tunnetaitoja kehittäviä pelejä ja harjoituksia on myös olemassa paljon, joten niitä käyttämällä varhaiskasvatuksessa voidaan tukea lasten tunnetaitojen kehitystä.

1.2 Tunteiden tärkeys varhaiskasvatusikäisillä lapsilla

Tunteiden tarkoituksena on viestiä kokemuksistamme, joita syntyy vuorovaikutuksessa meitä ympäröivän maailman kanssa (Koivuniemi ym., 2021). Tunteita ilmenee sekä subjektiivisina kokemuksina, kehollisina reaktioina että tunteiden ilmaisemisen tapoina. Tunteet näyttäytyvät hyvinkin erilaisina tilanteitten mukaan sekä kokijan tunnetaitojen vuoksi.

Kaikenlaiset tunteet ovat normaaleja ja kuuluvat elämään. Myös haastavat tunteet, kuten uhma ja suuttumus, ovat tunteita, joita tarvitaan ja joiden kanssa voi ihminen tulla toimeen (Cacciatore & Korteniemi-Poikela, 2019). Vaikeasti hallittavat tunteet ovat olennainen osa ihmisen kehitystä. Ne vievät kehitystä eteenpäin kohti rohkeutta, oman puolensa pitämistä, elämän hallintaa, joustavuutta ja itsenäistymistä. Lapsen oppiessa suuttumuksen hallintaa, saa hän siitä voimaa ja varmuutta. Suuttumuksen hallinnalla on ennaltaehkäiseviä vaikutuksia mielen-terveysongelmiin ja se vahvistaa itsetuntoa ja elämäntähtäystä (Cacciatore & Korteniemi-Poikela, 2019). Haastavien tunteiden ymmärtäminen ja niiden säätely on tärkeä taito ihmisen elämän kannalta.

Lapsen aivot tuottavat paljon tunteita (Cacciatore & Korteniemi-Poikela, 2019). Lapsilla on kehitysvaiheita, joihin sisältyvät tunnekuohut ja niistä selviytyminen, luovat työkaluja lapselle koko elämää varten. Suuttumus ja erilaiset tunnekuohut luovat tilanteita, joiden myötä lapsi voi oppia erilaisia taitoja hallita ja sietää tunteitaan. Tunnekuohujen avulla lapsi voi oppia kestämään tunteita niin, että niistä voi päästä yli myös ilman vahingontekoja. Tärkeää on kuitenkin muistaa, että lapsi ottaa aikuisesta mallia siitä, miten saa ja miten kuuluu toimia erilaisissa tunnekuohuissa. Tunteiden säätelyn oppimiseen lapsi tarvitsee turvallista ja hyvää vuorovaikutusta. Aikuisella, niin vanhemmalla kuin varhaiskasvatuksen ammattilaisellakin, on tässä tärkeä rooli. Vuorovaikutuksen kautta lapsi oppii liittämään tunteet toisiinsa sekä niiden merkityksen. Kun vuorovaikutus on turvallista, lapsi oppii ilmaisemaan kaikkia tunteita, ja oppii, miten niiden kanssa toimitaan loukkaamatta toista.

Tunteilla on suuri merkitys ihmisen elämässä, kuten edellä on todettu. Tutkimukset ovat osoittaneet, että aggressiivisesti käyttäytyvät sekä helposti vihasuvat pienet lapset tulevat todennäköisemmin ikätoveriensa syrjimiksi ja heillä on puutteita sosiaalisissa ongelmien ja ristiriitojen ratkaisutaidoissa, jos he eivät saa aikuisen apua näiden haasteiden ratkaisemisessa (Webster-Stratton, 2011). Näin toimivilla lapsilla on vaikeuksia hallita ristiriitatilanteiden aiheuttamia mielihapaa aiheuttavia tunteita. Ennen kuin lapset pystyvät kunnolla ratkaisemaan edelle mainittuja tilanteita, heidän tulee tunnistaa omat tunnereaktionsa ja säätelämään niitä. Tämän vuoksi on tärkeää, että aikuinen opettaa lasta hallitsemaan myös mielihapaa aiheuttavia tunteita, kuten suuttumusta. Aikuinen on lapselle voimakas roolimalli (Webster-Stratton, 2011). Kun aikuinen pysyy rauhallisena ja välttää aggressiivista käytöstä, lapsen aiheuttaessa heissä mielihapaa aiheuttavia tunteita, näyttää aikuinen lapselle käytöksellään mallia, miten mielihapan tunteita tulisi käsitellä.

Tunteet ovat ihmiselle tärkeitä, sillä ne ovat eräänlaisia viestejä, jotka kertovat meille erilaisista tarpeista ja auttavat niiden tyydyttämisessä (Pöyhönen & Livingston, 2019). Esimerkiksi jos lapsi on todella peloissaan ja pääsee aikuisen syliin, pelon tunne alkaa helpottamaan. Tällöin pelon tunne on ollut viesti, johon vastataan sylillä. Pöyhösen ja Livingstonin (2019) mukaan ihmisellä on kuusi perustunnetta: ilo, suru, viha, pelko, inho ja hämmästys. Aluksi lapset tuntevat vain näitä perustunteita, mutta lapsen kasvaessa tunteiden joukko laajenee. Perustunteiden lisäksi lapsi alkaa vähitellen tuntea myös monimutkaisempia tunteita kuten kateutta tai häpeää. Hoffman ja muut (2017) toteavat, että perustunteet ilmenevät kaikilla ihmisillä ja ne ovat evolutiivisesti vahvoja. Tämän vuoksi niitä pidetään yleismaailmallisina eli universaalisina tunteina.

Tunteita voidaan jakaa kahdenlaisiin tunteisiin: myönteisiin ja kielteisiin tunteisiin (Pöyhönen & Livingston, 2019). Myönteisiin tunteisiin voidaan ajatella kuuluvan kaikki ne tunteet, jotka tuovat meille energiaa ja vastaavasti kielteisiin tunteisiin ajatellaan kuuluvan kaikki ne, jotka kuluttavat eli vievät meiltä energiaa. Päädyimme kuitenkin käyttämään pro gradu -tutkielmassamme kielteisten tunteiden sijasta sanaa mielihapan tunteet, sillä mielihapan tunteet-käsite sopii

kuvaamaan varhaiskasvatuksessa koettuja epämiellyttäviä tunteita ja tuntemuksia paremmin kuin negatiiviset tunteet. Sanamuoto valikoitui myös siksi, että kielteiset tunteet ovat yhtä tärkeitä kuin kaikki muutkin tunteet, koska ne auttavat meitä tunnistamaan omia tarpeitamme, valmistelevat meitä tulevaan toimintaan ja kertovat meille asioita ympäristöstä. Kokkonen (2010) kuitenkin muistuttaa, että mitkään tunteet eivät ole täysin yksiselitteisesti epämiellyttäviä ja kielteisiä tai miellyttäviä ja myönteisiä sillä tunnekokemuksemme ovat aina suhteessa sen hetkiseen tilanteeseen.

1.3 Lasten mielipahan tunteet varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa lasten päiviin kuuluu monenlaisia tunteita, myös mielipahan tunteita (Salmi ym., 2022). Mielipahalla tarkoitetaan epämiellyttäviä subjektiivisia kokemuksia, kuten kokemuksia kivusta, pelosta, huolesta, harmista, surusta tai ikävästä (Rajala ym., 2019). Aiemmassa tutkimuksessa onkin todettu, että lasten mielipahan tunne päiväkodissa on myös liittynyt sellaisiin subjektiivisiin kokemuksiin, jossa on esiintynyt ikävän, huolen, pelon ja surun tunteita (Salmi ym., 2022). Mielipahaa voivat aiheuttaa muun muassa riidat vertaissuhteissa, koti-ikävä, turhautuminen tai kivun tunne. Mielipahan kokemukset voivat lapsilla näyttäytyä ulospäin melko lievästikin, mutta ne voivat olla lapselle itselleen tuntemuksena hyvinkin voimakkaita (Rainio ym., 2020). Lapsilla ei ole välttämättä myöskään taitoa sanoittaa tai ilmaista tunteitaan yksiselitteisesti.

Kuudesta perustunteesta vain ilo on selkeästi mielihyvää aiheuttava tunne. Viha, pelko, suru ja inho ovat selkeästi mielipahaa aiheuttavia tunteita. Perustunteista hämmästyminen on ainoa, joka voidaan jaotella molempiin. Pöyhösen ja Livingstonin (2019) mukaan tämä johtuu siitä, että hämmästyminen valmistee ihmistä johonkin tulevaan silloin kun tapahtuu jotakin yllättävää. Hämmästyminen siis valmistaa kehon toimimaan ja antaa sille aikaa arvioida miten reagoida tulevaan. Köngäs (2019) onkin sitä mieltä, että hämmästyksen laukaisevana tekijänä onkin aina jokin odottamaton tilanne, joka johtaa valmistautumiseen. Tämä siis tarkoittaa sitä, että tuleva voi olla jotain iloista tai jotain negatiivista.

Viha auttaa Pöyhösen ja Livingstonin (2019) mukaan muutoksessa. Sen tunteminen auttaa ihmistä toimimaan ja puolustautumaan ja sen avulla voimme ilmaista, jos joku kohtelee meitä epäreilusti tai loukkaa oikeuksiamme. Lisäksi vihan tunteminen auttaa meitä oman tahdon ilmaisemisessa sekä itsenäisyydessä. Vihan laukaisevana tekijänä Köngäs (2019) kertoo yleensä olevan jokin fyysinen tai psyykkinen uhka. Tämä usein johtaa käyttäytymiseen, jossa omia etuja turvataan hyökkäämällä.

Pelko on tunne, joka kertoo meille Pöyhösen ja Livingstonin (2019) mukaan ympäristössä olevasta vaarasta. Pelon tunne pyrkii siis pitämään meidät turvassa. Sen tunteminen voi saada meidät vetäytymään pois tai jähmettää paikoilleen. Myös pelon laukaiseva tekijä on Köngäksen (2019) mukaan fyysinen tai psyykkinen uhka. Pelkäävä ihminen pyrkiiikin välttelemään uhkaa ja suojautumaan. Köngäs (2019) toteaaakin, että monen eri tunteen taustalla on pelko, joka kulkee nopeammin kuin mikään muu tunne. Lapsuudessa pelko kehittyy kaikista vahvimmin, mutta sen kokemusta voidaan välttää varhaisella tuella. Tuki voi olla pelon aiheuttajien sanoittamista tai lapsen lohduttamista. Pelon hoitaminen voi kuitenkin olla vaikeaa. Köngäs (2019) muistuttaa, että jos aikuinen suhtautuu välinpitämättömästi tai ärtyy lapsen pelkoihin, lapsi kokee pelon näyttämisen vähentävän aikuisen kiintymystä häntä kohtaan.

Kirmanen (2000) määrittelee väitöskirjassaan pelon sosiaalisena tapahtumana tai ilmiönä. Hänen mukaansa pelkääminen on siis yksi osa ihmisen sosiaalista elämää. Pelko on siis tunne, joka voidaan määritellä reaktioksi johonkin sisäiseen tai ulkoiseen ärsykkeeseen. Tämä siis tarkoittaa sitä, että ihminen nähdään aktiivisena toimijana eli ärsykkeeseen reagoijana. Kirmanen (2000) väitöskirjan mukaan pelko voidaan jakaa epänormaaleihin ja normaaleihin eli kehitykseen kuuluviin pelkoihin. Esimerkiksi vieraiden ihmisten pelkoa voidaan pitää niin sanottuna normaalina varhaislapsuuden pelkona. Lisäksi Kirmanen (2000) toteaa väitöskirjassaan, että pelko voidaan jakaa myös irrationaalsiin pelkoihin ja todellisiin eli realistisiin pelkoihin. Esimerkiksi lääkärin tai koiran pelkoa voidaan pitää realistisena pelkona, koska ne perustuvat niin sanottuun "todelliseen"

vaaraan. Irrationaalisen pelkona puolestaan voidaan pitää mörön tai kummituksen pelkäämistä, sillä sen kohde ei ole todellinen.

Myös suru on tärkeä tunne. Pöyhösen ja Livingstonin (2019) mukaan surun tehtävänä onkin kutsua muita ihmisiä apuun ja saada heiltä lohdutusta. Suru myös auttaa ja valmistelelee meitä luopumaan. Jokin menetys on usein Köngäksen (2019) mukaan laukaiseva tekijä, joka johtaa suruun. Tällöin ihminen pyrkii säästämään energiaa ja hakemaan kontaktia. Lipponen ja Pursi (2022) toteavat, että silloin kun joku suree, tulee muiden arvioida tilanne ja se, miten siihen tulisi vastata surun lievittämiseksi.

Aiemman tutkimuksen mukaan lapset kokevat surua varhaiskasvatuksessa muun muassa sosiaalisissa tilanteissa, jossa he kokevat yksinäisyyttä sekä aineellisten olosuhteiden vuoksi (Quiñones ym., 2021). Lisäksi vanhemmista erossa oleminen voi aiheuttaa lapsille surua (Lipponen & Pursi, 2022). Suru on tunnereaktio, joka sisältää negatiivisia tunteita ja reaktioita, kuten kipua, menetystä, syyllisyyttä, katumusta, vihaa ja stressiä. Hoffman ja muut (2017) ovat todenneet, että suru hidastaa ihmisen motorista toimintaa sekä tiedonkäsittelyä. Esimerkiksi lapset, joilla on surua, leikkivät ja osoittavat kiinnostustaan ympäristöään kohtaan vähemmän kuin muut lapset. Tästä huolimatta suru myös vahvistaa sosiaalisia suhteita sillä se herättää usein empatiaa muissa ihmisissä.

Myös inhon tehtävä on Pöyhösen ja Livingstonin (2019) mukaan suojella meitä. Inho ei pidä meitä turvassa vaaroilta niin kuin pelko, mutta se auttaa suojelemaan muilta asioilta kuten esimerkiksi pilaantuneen ruuan syömiseltä. Köngäs (2019) kertoo, että inhon laukaiseva tekijä on usein pilaantuneet tai haitalliset aineet. Inhon avulla pyrimme välttämään myrkytyksiä ja sairauksia.

1.4 Tutkimuskysymykset

Mielipahan tunteiden avulla lapsi oppii puolustautumaan ja suojautumaan epäoikeudenmukaisilta tilanteilta sekä rakentaa identiteettiään ja itsenäistymistään (Kiviluote, 2019). Mielipahan tunteet ovat siis lapsen kehityksen kannalta tärkeitä, joten niiden tutkiminen on tärkeää. Tässä pro gradu -tutkielmassa olemme

etsineet vastauksia varhaiskasvatusikäisten lasten kokemuksiin mielipahan tunteista varhaiskasvatuksen arjessa sekä siihen, millaisissa tilanteissa mielipahaa varhaiskasvatuksen arjessa koetaan. Lisäksi syvennyimme selvittämään asioita, jotka aiheuttavat lapsille pelkoa heidän arjessaan, sillä tutkimuksen yhtenä aineistona on käytetty lasten kanssa tehdystä pelkoharjoituksesta kerättyä aineistoa. Pelon tunne ei ole yleinen varhaiskasvatuksen arjessa, jolloin ilman erillistä tarkastelua, lasten pelon tunteet ja pelon aiheet olisivat voineet jäädä vähälle huomiolle.

Kananen (2017) toteaa, että laadullista tutkimusta käytetään aina silloin, kun jotain ilmiötä pyritään ymmärtämään. Yleensä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita siitä, miten ihmiset kokevat ja näkevät reaalimaailman. Siinä ei kuitenkaan voida laatia mitään todella yksityiskohtaisia kysymyksiä eikä tutkimuksen tuloksia voida yleistää niin kuin määrällisessä tutkimuksessa. Tämän vuoksi muotoilimme tutkimuskysymyksemme niin, että ne sopivat laadulliseen tutkimukseen. Tutkimuksemme tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisissa tilanteissa varhaiskasvatusikäiset lapset kokevat mielipahaa varhaiskasvatuksen arjessa?
2. Minkälaisia mielipahan tunteita varhaiskasvatusikäiset lapset kokevat varhaiskasvatuksen arjessa?
3. Millaisista peloista varhaiskasvatusikäiset lapset kertovat pelkoaiheisissa sadutuksissa ja sarjakuvissa?

2 TUTKIMUSMENETELMÄT

2.1 Tutkimuskonteksti ja mosaiikkilähestymistapa

Pro gradu -tutkielmassamme käytimme valmista aineistoa, joka on kerätty osana Tunnetaitoja ja osallisuutta varhaiskasvatukseen (TUIKKU) -hanketta. TUIKKU-hankkeen tarkoituksena on kehittää vahvaan tutkimusnäyttöön perustuvaa toimintamallia ja koulutuskokonaisuutta liittyen lasten tunnetaitojen ja osallisuuden vahvistamiseen sekä kiusaamisen ennaltaehkäisyyn varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa (TUIKKU-hanke, 2022). Hankkeen keskeisiä lähtökohtia ovat osallisuuden sekä tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistaminen. Päämääränä TUIKKU-hankkeessa on tukea lasten tunteiden tunnistamisen ja säätelyn taitoja, vertaissuhteissa tarvittavia taitoja sekä vuorovaikutustaitoja.

TUIKKU-hankkeessa on ollut mukana suomenkielisiä ja ruotsinkielisiä päiväkoteja 12 eri kunnasta (TUIKKU-hanke, 2022). Tutkimukseen on osallistunut 25 TUIKKU-ohjelman pilotointiin osallistunutta lapsiryhmää ja 12 verrokkiryhmää, joissa on yhteensä n. 100 työntekijää, n. 700 lasta ja heidän vanhempansa. Tutkimukseen osallistuvilta lapsiryhmistä on kerätty tutkimusaineistoa alku- ja loppukyselyin, mobiilipäiväkirjalla sekä erilaisia laadullisilla menetelmillä, kuten ryhmähaastatteluilla, havainnoinnilla ja valokuvauksella. Lapsilta kerätty aineisto koostuu piirustuksista, sarjakuvista ja sadutuksista sekä haastattelu- ja havainnointiaineistosta.

TUIKKU-hankkeen tutkimuksessa ja tässä tutkielmassa on hyödynnetty Alison Clarkin mosaiikkilähestymistapaa (Mosaic approach). Kyseinen lähestymistapa on monimetodinen ja moniääninen lähestymistapa, jonka avulla voidaan saada yhdessä lasten kanssa monipuolinen kuva heidän maailmastaan (Clark, 2017). Lähestymistavan taustalla olevat arvot pohjautuvat aktiiviseen ja osallistuvaan näkemykseen lapsesta. Edellä mainittu lähestymistapa yhdistää perinteiset laadulliset havainnoinnin ja haastattelun tutkimusmenetelmät osallisuuden mahdollistaviin menetelmiin, joissa lapsilla on suora rooli tutkimusma-

teriaalin rakentamisessa ja keskustelussa. Mosaiikkilähestymistapa sisältää erityisiä näkemyksiä tiedon luonteesta, kuten siitä, kuinka tieto voidaan rakentaa ja välittää (Rogers & Boyd, 2020). Käytettäessä mosaiikkilähestymistapaa tutkimuksessa on olennaista muistaa sen metodologinen perusta, jonka mukaan: 1) pienet lapset ovat oman elämänsä asiantuntijoita, 2) pienet lapset ovat taitavia kommunikoijia, 3) pienet lapset ovat oikeuksien haltijoita sekä 4) pienet lapset ovat merkityksen tekijöitä (Clark, 2017).

Clarkin (2017) luoma mosaiikkilähestymistapa luo puitteet pienten lasten kuuntelemiselle. Kuunteleminen sisältää niin visuaalisen kuin verbaalisenkin ulottuvuuden. Monimetodisuuden avulla saadaan lasten ideat ja tunteet kuuluviin paremmin, kuten hyödyntämällä piirtämistä tai valokuvia (Clark, 2017). Clark (2017) tuo esille, että tärkeää on lasten erilaisten ilmaisutapojen kunnioittaminen ja toimijuuden huomioiminen muun muassa aineistonkeruussa. Tutkielmamme kiinnittyy lasten arkeen varhaiskasvatuksessa ja pohjautuu lapsen äänen kuulumiseen tutkimuskysymystemme näkökulmasta.

Pro gradu -tutkielmassamme nojasimme siis monimenetelmälliseen lähestymistapaan, jossa on yhdistetty erilaisia kvalitatiivisen aineistonkeruu menetelmien avulla hankittua aineistoa. Monimenetelmällisyyttä on kuvattu kolmanneksi tutkimusparadigmaksi kvalitatiivisen ja kvantitatiivisen rinnalla (Karhula, 2019, s. 29). Monimenetelmällisyyttä hyödyntäen voidaan käyttää erilaisten laadullisten tai erilaisten määrällisten tai määrällisen ja laadullisen aineistojen yhdistämistä vastaamaan samaan tutkimusongelmaan. Tässä tutkimuksessa hyödynnämme eri laadullisin menetelmin saatuja aineistoja, jotta saamme paremman ymmärryksen tutkittavasta ilmiöstä. Karhula (2019) toteaa, että monimenetelmällisyydellä voidaan saada tutkimukseen lisähyötyä varsinkin silloin, kun tarkoituksena on tuottaa monipuolista ja käytännöllistä tietoa. Sormunen ja muut (2013, s. 314–315) perustelevat monimenetelmällisen tutkimuksen käyttöä silloin kun on tarpeen 1) vahvistaa eri menetelmillä kerättyjen tietojen avulla tuloksia, 2) selventää yhdellä menetelmällä saatuja tuloksia, 3) kehittää yhdellä menetelmällä saatujen tietojen perusteella toista menetelmää, 4) tuoda esiin ristiriitaisuuksia tai erilaisia näkökulmia sekä 5) käyttää eri vaiheissa eri menetelmiä. Pro

gradu -tutkielmamme nojautui monimetelmälliseen lähestymistapaan, sillä tarkoituksena oli vahvistaa eri menetelmillä kerättyjen tietojen avulla tuloksia ja tuoda esiin erilaisia näkökulmia.

2.2 Tutkimusaineiston keruu

TUIKKU-hankkeen aineisto on kerätty päiväkodeissa, joten tutkimukseen osallistuneiden lasten ei ole tarvinnut siirtyä tutkimuksen takia mihinkään. TUIKKU-hankkeen tutkimusta tehtiin vain sellaisissa tilanteissa, joissa kaikilta osallistuneilta ja heidän huoltajiltaan oli lupa (TUIKKU-hanke, 2022). Tutkimuksen tekeminen vaatikin hyvää eettistä valveutuneisuutta huomioida, milloin tilanteessa oli vain sellaisia lapsia, joilla kaikilla oli lupa osallistua tutkimukseen. TUIKKU-hankkeessa erityistä huomiota kiinnitettiin myös niihin lapsiin, joilla ei ollut lupaa osallistua tutkimukseen. Lapsille ei myöskään annettu palkkiota tutkimukseen osallistumisesta, vaan palkkio oli koko lapsiryhmää hyödyntävä eli yhteisöllinen (TUIKKU-hanke, 2022). Lapset, jotka eivät osallistuneet tutkimukseen tekivät samoja tehtäviä kuin tutkimukseen osallistuvatkin lapset. Nämä tehtävät tehtiin yhdessä lapsiryhmän työntekijöiden kanssa (TUIKKU-hanke, 2022).

TUIKKU-hankkeen lasten aineistonkeruun ovat tehneet hankkeen tutkijat. Aineistonkeruun toteutustavat ja periaatteet sovittiin sekä suunniteltiin tutkimusryhmän kesken niin, että erityistä huomiota kiinnitettiin eettisiin kysymyksiin sekä lasten suostumuksen kysymyksiin. TUIKKU-hankkeeseen kerättiin paljon erilaista aineistoa, josta me valitsimme omaan tutkielmaamme lasten mielihahan tunteita koskevaa aineistoa.

Havainnointi. Havainnointiaineistoa oli kolmesta eri päiväkodista ja lapsiryhmästä. Havainnoitavat lapset olivat iältään 3-5 -vuotiaita. Havainnoitavia lapsia oli kaikista kolmesta päiväkodista yhteensä 64. Yksi päiväkotia oli ruotsinkielinen ja kaksi suomankielisiä. Aineistoa oli yhteensä 121 sivua 11:ta eri päivältä. Havainnointiaineistossa on yhdistetty sekä lyhytkestoista strukturoitua havainnointia että pitkäkestoisempaa lapsiryhmän havainnointia laaditun havainnointirungon mukaisesti (TUIKKU-hanke, 2022). Strukturoidun havainnointirungon

laadinnassa oli käytetty apuna CLASS-mittaria, jonka avulla lapsiryhmän vuorovaikutusta ja sen laatua pystyttiin tarkastelemaan kokonaisvaltaisesti. Osana havainnointia hyödynnettiin myös tiettyjen tilanteiden videointia. Havainnoinnissa keskityttiin lasten vertaissuhteiden lisäksi myös aikuisten ja lasten välisiin suhteisiin varhaiskasvatuksessa. Havainnoinnin tavoitteena oli nähdä aikuisten ja lasten tunteiden ilmaisua sekä aikuisten toimintaa lasten tunteiden sanoittajina (TUIKKU-hanke, 2022). Niiltä lapsilta, joilla ei ollut lupaa havainnointiin, ei kirjattu mitään tietoja havainnointimuistiinpanoihin.

Piirustukset. Käytimme havainnoinnin lisäksi aineistona Kiva päivä/Kurja päivä -piirustuksista Kurja päivä -piirustuksia, joita oli yhteensä 31 lapselta, eri päiväkodeista. Kiva päivä/Kurja päivä -piirustusten aineistot kerättiin lapsilta yhdellä tai kahdella erillisellä tapaamisella (TUIKKU-hanke, 2022). Lapsia ohjeistettiin piirtämään kuva siitä, mitä tapahtuu, kun on hyvä tai mukava päivä päiväkodissa. Samanlainen ohje oli myös kurjassa päivässä: mitä tapahtuu silloin, kun on kurja tai huono päivä päiväkodissa. Aikuisen roolina oli kirjata piirustukseen se, mitä lapsi kertoi piirustuksessa olevan. Kurjan päivän piirtämisen jälkeen lasten kanssa juteltiin siitä, mitä lapsen mielestä voisi tehdä, että kurja tilanne ja olo paranisi (TUIKKU-hanke, 2022). Koska pro gradu -tutkielmamme käsittelee mielipahaa aiheuttavia tunteita, otimme tutkielmassa huomioon vain lasten piirustukset kurjista päivistä.

Pelko-sarjakuvat ja -sadutukset. Hyödynsimme tutkielmamme aineistona lisäksi pelko-sarjakuvia ja -sadutusta. Pelko-sarjakuvia oli 48 kappaletta. Pelko-sarjakuvien aineisto liittyi TUIKKU-ohjelman lasten kanssa tehtävään harjoitukseen, joka tehtiin kaikissa 25 pilottipäiväkodissa. Harjoitusta varten oli tehty valmiiksi paperille kolmen kuvan ruudukko (TUIKKU-hanke, 2022). Ennen sarjakuvan aloittamista lasten kanssa käsiteltiin pelon tunnetta ja sen tarkoitusta. Sarjakuvan tehtävänantona oli piirtää ensimmäiseen ruutuun kuva peloissaan olevasta Tuikkusesta (TUIKKU-hankkeen hahmo) tai jostain tapahtumasta, jonka takia Tuikkusta alkoi pelottamaan. Toiseen ruutuun piirrettiin, mikä Tuikkusen pelkoon voisi auttaa tai saisi sen kokonaan loppumaan. Kolmanteen ja viimeiseen ruutuun piirrettiin, miltä näyttää, kun tilanne on rauhoittunut.

Sadutuksia oli 35 kappaletta. Tämä oli lapsiryhmiin annettu vaihtoehtoinen tehtävä sarjakuvien tekemiselle. Mikäli päiväkodit halusivat, he saivat tehdä sarjakuvien sijaan saduttamisen pienissä ryhmissä (TUIKKU-hanke, 2022). Tällöin tehtävänantona oli kertoa pienessä ryhmässä satu Tuikkusesta. Aikuinen aloitti sadutuksen lauseilla: ”Olipa kerran Tuikkunen, jota pelotti. Mitähän Tuikkuselle oli tapahtunut?”. Lisäksi aikuinen pystyi ohjaamaan sadutusta lauseilla: ”Mikä auttoi Tuikkusta, että pelko pieneni tai katosi?” ja ”Tällä tarinalla on onnellinen loppu, sillä Tuikkusen pelko katosi ja hän kertoi että...”. Tehtävien lopuksi lasten kanssa keskusteltiin, miltä heistä nyt tuntuu ja, mikä tehtävässä oli kivointa.

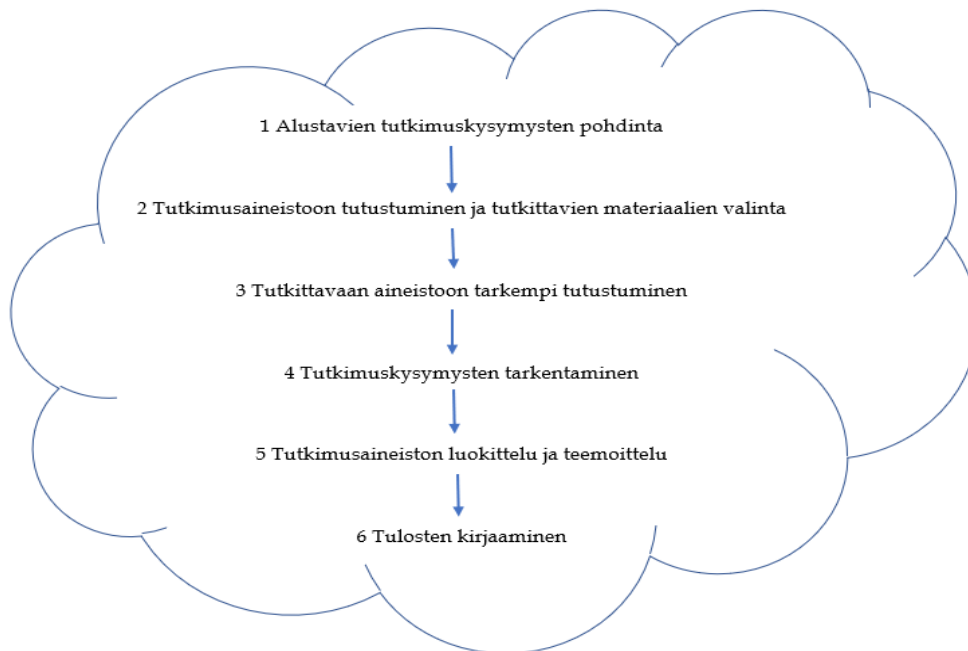
2.3 Aineiston analyysi

Laadullisessa tutkimuksessa analyysi ei ole viimeinen vaihe, vaan analyysi on koko tutkimusprosessin kestoista toimintaa, joka ohjaa tiedonkeruuta ja tutkimusprosessia (Kananen, 2017). Tämä johtuu siitä, että laadullisessa tutkimuksessa ei voida tietää etukäteen, millaista tietoa ja kuinka sitä pitää kerätä. Aineistoa siis kerätään juuri niin paljon, että tutkija ymmärtää tutkittavan ilmiön ja että tutkimusongelma ratkeaa. Laadullisen tutkimuksen perinteinen analyysimenetelmä on sisällönanalyysi. Tuomi ja Sarajärvi (2009) kuvaavat sisällönanalyysiä nelivaiheiseksi. Ensimmäisessä vaiheessa tehdään päätös siitä, mikä aineistossa kiinnostaa eli mitä aletaan tutkimaan. Toisessa vaiheessa aineistoa käydään läpi ja siitä erotetaan ja merkitään erilleen ne asiat, jotka liittyvät tutkittavaan asiaan. Kaikki muu aineistossa jätetään pois tutkimuksesta. Kolmannessa vaiheessa aineistoa luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään. Neljännessä ja viimeisessä vaiheessa kirjoitetaan yhteenveto.

Alla olevaan kuvioon (kuvio 1) on kuvattuna aineiston analysoinnin eri vaiheet. Tässä pro gradu -tutkielmassa aineiston analysointi aloitettiin pohtimalla alustavia tutkimuskysymyksiä. Pohdimme, minkälaisiin kysymyksiin haluamme vastauksia ja aloimme muotoilemaan kysymyksiämme sen pohjalta. Kun alustavat tutkimuskysymykset olivat valmiit, aloimme tutustumaan TUIKKU-hankkeen tutkimusaineistoihin.

Kuvio 1

Aineiston analysoinnin vaiheet

Tutkimusaineistoa läpi käydessä aloimme myös valitsemaan pro gradu - tutkielmaamme sopivaa materiaalia. Sopivan tutkimusmateriaalin löydyttyä tutustuimme tutkimusaineistoon syvällisemmin. Kun olimme tutustuneet tutkimusaineistoon tarkemmin, myös tutkimuskysymyksemme tarkentuivat. Aloitimme aineiston analysoinnin luomalla Jyväskylän yliopiston tietosuojatulle työskentelyasemalle TUIKKU-hankkeen opiskelijoille luotuun kansioon Excel-tiedoston. Loimme Exceliin oman välilehden havainnoinnille, Kurja päivä piirustuksille, pelko-sarjakuville sekä pelko-sadutuksille.

Tutkimuksemme yhtenä aineiston osana käytimme lasten tekemiä piirustuksia. Piirrosten analysointia pidetään yhtenä osana visuaalisten tutkimusmenetelmien varantoa (Kiilakoski & Rautio, 2015). Piirustuksia voidaan tarkastella yhtenä osana osallistavasta tutkimuksesta, jossa tarkoituksena on lisätä tutkittavien kykyä ilmaista asioita itselleen luontevalla tavalla. Kiilakoski ja Rautio (2015) toteavat, että erityisesti lapsia tutkittaessa on hyödyllistä käyttää piirustuksia, sillä ne auttavat lähestymään lasten kokemuksia tavalla, joka ei edellytä sanallistamista. Piirustuksia voidaankin pitää ovena lasten käsityksiin ja kokemuksiin. Pidettäessä piirustuksia lasten äänen esille tuojina, on lähtökohta tutkimuksessa lapsia osallistava. Kiilakoski ja Rautio (2015) tuovat kuitenkin esille,

että tällöin vaarana on, että piirustusten analysointia toteutetaan suoraviivaisesti tai ylitulkiten.

Havainnointiaineiston analysoinnin aloitimme merkitsemällä ensin litteroituun havainnointiaineistoon kaikki tilanteet, joissa mielipahan tunteita tuli esille. Tämän jälkeen kopioimme Exceliin kaikki nämä tilanteet. Tämän jälkeen eritelimme kaikki mielipahaan liitetyt perustunteet, joita näissä tilanteissa oli kuvattuna. Havainnointiaineistossa esiintyi kaikkia muita mielipahan tunteita hämmästyttä lukuun ottamatta. Koska hämmästyminen ei noussut aineistosta esille, päätelimme, että se ei ole kovin yleinen mielipahaa aiheuttava tunne varhaiskasvatuksikäisillä lapsilla päiväkodin arjessa. Mikäli olisimme itse olleet paikalla keräämässä tutkimusaineistoa, olisimme voineet huomata päiväkodissa joitakin tilanteita, joissa lapsi olisi selvästi ollut hämmästyneenä.

Luokittelimme erikseen surun, vihan, pelon ja inhon tunteet. Tämän lisäksi yhdeksi luokaksi nimesimme muut mielipahan tunteet. Kyseiseen luokkaan on luokiteltu sellaiset tunteet, jotka eivät selkeästi ole sijoitettavissa muihin perustunteisiin. Luokittelun jälkeen laskimme, kuinka monta kertaa kukin tunne esiintyi havainnointiaineistossa. Kvantifioinnin avulla laadullisen aineiston tulkitaan voidaan saada lisää näkökulmaa (Tuomi & Sarajärvi, 2009). Tämän jälkeen kirjjasimme jokaisesta tunteesta, millaisissa tilanteissa ne esiintyivät havainnointiaineistossa.

Samalla tavalla etsimme myös Kurja päivä piirustuksista tilanteet, jotka aiheuttivat mielipahaa ja teemoittelimme ne hyödyntäen havainnointiaineiston perusteella luotua teemoittelua. Kurja päivä piirustukset analysoitiin käymällä lasten piirustuksia yksitellen läpi ja kirjoittamalla Exceliin kaikki mielipahaa aiheuttavat asiat ja tilanteet. Kuvissa oli aikuisen kirjoittama teksti, jossa kerrottiin, mitä kuvassa tapahtuu. Aikuinen oli kirjoittanut tekstin aina sen mukaan, mitä lapsi itse sanoi kuvassa tapahtuvan. Tämän vuoksi pidimme kuvien tekstejä luotettavana. Lisäksi olemme tulkinneet kuvia myös lapsen piirtämien ilmeiden perusteella. Kun kaikki kuvat oli käyty läpi, aloitimme piirustusten ja kuvatekstien koodauksen. Tunnistimme erilaisia tilanteita, joissa lapset kokivat mielipahaa ja luokittelimme ne kolmeen alustavaan luokkaan. Näitä olivat leikistä aiheutuvat

mielipahan tilanteet, kiusaamisesta aiheutuvat mielipahan tilanteen ja kolmanneen luokkaan luokittelimme kaikki muut. Kirjasimme ylös myös jokaisen tilanteen toistuvuuden. Tämän jälkeen kirjasimme ylös, mitä tunteita kussakin luokassa esiintyy.

Havainnointiaineiston ja Kurja päivä piirustusten koodaamisen jälkeen aloimme ryhmitellä ensin eri tilanteita alateemoiksi. Kirjasimme alateemoihin myös niiden toistuvuuden. Tämän jälkeen jatkoimme alateemojen luokittelua yläteemoiksi, joiden pohjalta muodostuivat tilanteiden pääteemat. Tunnistimme aineistosta neljä pääteemaa: turhautuminen tilanteessa, kipu ja kipeänä oloinen, sosiaaliset suhteet ja varhaiskasvatuksen arjen ulkopuoliset tapahtumat ja asiat. Taulukossa 1 on esimerkki yhdestä pääteemasta, turhautuminen tilanteessa. Teemoittelu on kokonaisuudessaan nähtävissä liitteessä 1.

Taulukko 1

Esimerkki teemoittelusta: pääteema - turhautuminen tilanteeseen.

Alateema	Yläteema	Pääteema
Ei onnistu pelissä 3 Vaiveuksia saksien kanssa 1 Uusi asia 1	Omat taidot eivät riitä	Turhautuminen tilanteessa
Ei saa tehdä niin kuin itse haluaa 4 Ei pääse leikkimään haluaman kaverin kanssa 1 Ei päässyt haluamaan huoneeseen leikkimään 1 Ei päässyt ulos 1 Vaatteiden pukeminen/riisuminen 3	Ei saa tehdä niin kuin itse haluaisi	
Tylyys 3 Lumiukon rikkoutuminen 1 Sotku 1	Turhautuminen	
Väsymys 1 Vaatteiden kastuminen 1 Paha olo 1 Kylmä 1 Pissahätä 1 Kova meteli 2 Ei halua, että kosketaan 1	Fysiologinen epämukavuus	

Seuraavassa vaiheessa luokittelimme Kurja päivä piirustuksista ja havainnoineista havaitsemamme mielipahan tunteet. Luokittelimme jokaisen tunnemainnan ja laskimme niiden esiintyvyyden aineistoissa (ks. kuvio 8, s. 37). Taulukossa ylimpänä on tunne, jota ilmeni aineistostamme eniten ja alimpana tunne, joka tuli vähiten esiin. Havainnointiaineistojen esimerkeissä nimet on muutettu numerokoodeiksi. Koodeista 2000 alkuiset on aikuisia ja 1000 alkuiset lapsia.

Pelko sarjakuvat ja -sadutukset. Pelko sarjakuvat ja -sadutukset analysoitiin käymällä lasten sarjakuvia ja sadutuksia yksitellen läpi ja etsimällä ja kirjaimalla Exceliin kaikki pelkoa aiheuttavat asiat ja tilanteet sekä pelkoa helpottavat asiat. Myös sarjakuvissa oli aikuisen kirjoittama teksti, jossa kerrottiin, mitä kuvassa tapahtuu. Aikuinen oli kirjoittanut tekstin aina sen mukaan, mitä lapsi itse sanoi kuvassa tapahtuvan. Tämän vuoksi pidimme kuvien tekstejä luotettavana.

Kun kaikki kuvat oli käyty läpi, aloitimme tekstien kirjausten koodaamisen. Yhdistimme lasten pelkoja aiheuttavat asiat ensin alateemoiksi ja sen jälkeen laajemmiksi yläteemoiksi. Tunnistimme lasten sarjakuvista ja saduista viisi erilaista pelkoa aiheuttavaa asiaa: luontoon ja luonnon ilmiöihin liittyvät pelot, epätodelliset asiat, tv-ohjelmat, painajaiset ja henkilöt. Kuudenneksi teemaksi nimesimme muut pelonaiheet, johon sisällytimme ne pelot, joita emme selkeästi pystyneet sisällyttämään yhteenkään viidestä luokasta. Tämän jälkeen koodasimme aineistosta pelkoa helpottavat asiat. Tunnistimme aineistosta kolme erilaista pelkoa helpottavaa teemaa: aikuinen, tilanteen muuttuminen ja iloiset mielikuvat.

2.4 Eettiset ratkaisut

TUIKKU-hankkeen tutkimukselle on toteutettu eettinen ennakoarvio 19.11.2021 Jyväskylän yliopiston eettisessä toimikunnassa. Myös tutkijat ovat suorittaneet tietoturva- ja tietosuojakoulutukset. Näiden lisäksi TUIKKU-hankkeelle on tehty myös tietojenkäsittelysopimukset tutkimusavustajien ja/tai henkilötietojen käsittelijöiden/yhteisrekisterinpitäjien kanssa (TUIKKU-hanke, 2022).

Tutkimusta tehdessä tutkimuslupien kysyminen on tärkeää. Tutkimusluvat kysyttiin 12 kunnan varhaiskasvatuksesta ja suostumukset vanhemmilta ja työntekijöiltä. TUIKKU-hanketta aloittaessa olikin tärkeää pyytää tutkittavien lasten vanhemmilta lupa osallistua tutkimukseen. Kiilin ja Moilasen (2019) mukaan lapset saavat harvoin itse päättää ja ilmaista mielipiteensä omasta osallistumisesta tutkimukseen ilman vanhempien tai huoltajien suorittamaa etukäteisharkintaa. Ollin (2019) mukaan onkin syytä miettiä, riittääkö pelkkä huoltajan suostumus

vai tulisiko asiasta kysyä myös lapselta itseltään. Tämä johtuu siitä, että lasten huoltajatkään eivät näe aina asioita samalla tavalla kuin heidän lapsensa näkevät tai he eivät kysy lasten mielipiteitä, sillä he ovat tottuneet päättämään asioista lasten puolesta. Tästä johtuen lasten hyväksynnän saaminen on herättänyt erilaisia näkemyksiä. Olli (2019) on sanonut, että lapset, jotka pystyvät antamaan tietoisesti suostumuksen, tulisi saada itse päättää omasta osallistumisesta tutkimukseen. Vastaavasti suostumukseen kykenemättömiltä lapsilta ei pitäisi kysyä minäänlaista suostumusta. Olli (2019) kuitenkin toteaa, että tästä voi tulla ongelmia, mikäli huoltajan ja lapsen vastaukset hyväksyntää ja suostumusta kysyttäessä eroavat toisistaan. Tällaisessa tilanteessa jouduttaisiin toimimaan vain jommankumman suostumuksen mukaan. Silloin kun lapselta voidaan saada hänelle mielekkäällä ja luotettavalla tavalla suostumus, voivat molemmat oikeudet toteutua. Tällöin tutkijan kunnioittava suhtautuminen mahdollistaa lapsen kuulluksi tulemisen. Tämä tarkoittaa myös sitä, että lapsella on myös mahdollisuus kieltäytyä osallistumasta ja suojella näin itseään, vaikka hänen huoltajansa olisi antanut luvan osallistua tutkimukseen (Olli, 2019).

Suostumusta kysyttäessä, on tärkeää myös huomioida, että tutkittavilla on riittävästi tietoa tutkimuksesta. Kiili ja Moilanen (2019) toteavatkin, että huoltajien lisäksi myös lapsia tulee informoida riittävästi, jotta heillä on myös halutesaan mahdollisuus kieltäytyä tutkimuksesta ilman painostusta. Tietoon perustuvan suostumuksen ja vapaaehtoisuuden näkökulmasta, lasten osallisuus tutkimuksessa onkin monin tavoin eettisesti haastavaa (Kiili & Moilanen, 2019). TUIKKU-hankkeessa lasten omia mielipiteitä pidettiin tärkeänä. Havainnoinnin aluksi tutkijat esittelivät itsensä ja kertoivat havainnoivansa lasten ja aikuisten arkea päiväkodissa, mitä päivien aikana tapahtuu ja tehdään. Videokuvaukseen kysyttiin lapsilta erikseen lupa. Jos lapsi ei halunnut tulla kuvatuksi, hänen päätöstään kunnioitettiin.

Tutkimuksessa tutkittavien ja tutkimuspaikan suojaaminen on tärkeää. Tutkimuksessa henkilötietojen käsittely perustui asianmukaiseen tutkimussuunnitelmaan ja henkilötietoja suojattiin tieteellisessä tutkimuksessa siten, että tut-

kittavia koskevat tiedot eivät paljastu ulkopuolisille. Myös kaikkien niiden henkilöiden kanssa, jotka käyttävät TUIKKU-tutkimusaineistoja, mutta eivät ole työsuhteessa Jyväskylän yliopiston kanssa, tehdään DPA tietojenkäsittelysopimus. Tutkimusaineistoa käsiteltäessä oli myös tärkeää tehdä TUIKKU-hankkeessa mukana olleiden henkilöiden henkilötietojen pseudonymisointi. Tämä tarkoittaa sitä, että aineiston perustamisvaiheessa suorat tunnistetiedot poistettiin, jolloin tunnistettavuuteen voidaan palata esimerkiksi erilaisten koodien avulla ja aineistoon voidaan näin yhdistää lisää uusia tietoja. Koska osa analyysistä perustui nauhoitetun sekä videoidun aineiston analysoinnille, aineistoa analysoitiin suurin tunnistetiedoin (TUIKKU-hanke, 2022). Tutkimuksen tietosuojailmoitus on avoimesti saatavilla hankkeen nettisivuilta.

Tutkimuksessa luottamuksellisuus on myös tärkeässä asemassa. Tämä siis tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa mukana olleiden henkilöiden henkilötietoihin on pääsy vain sovitulla henkilöllä ja tutkimukseen kerättyjä tietoja säilytetään tietoturvallisesti. TUIKKU-hankkeessa kerättyä aineistoa säilytetään Jyväskylän yliopiston tutkimusaineiston käsittelyä koskevien tietoturvakäytänteiden mukaisesti ja aineisto tallennetaan Jyväskylän yliopiston tietosuojatulle työasemalle (TUIKKU-hanke, 2022). Pro gradu työssämme käytetty tutkimusaineisto siis säilytetään Jyväskylän yliopiston S-aseamalla ja sinne on pääsy vain luvan saaneilla henkilöllä. Lisäksi hankkeen materiaaleja käsittelevien henkilöiden on noudatettava salassapitovelvollisuutta eikä hankkeessa mukana olleiden henkilöiden henkilötietoja saa käyttää omiin tarkoituksiin. Tämä tarkoittaa sitä, että aineiston käsittelijä ei paljasta, luovuta tai julkaise ulkopuolisille henkilötietoja.

Tutkimuksessa tutkijan asema ja suhde tutkittaviin on tärkeä huomioida. Wrede-Jäntti (2019) toteaa, että tutkittavan innostusta määrittää pitkälti, se miten tutkittava kokee tullessa kohdatuksi. Tutkittavan ja tutkijan roolit ovatkin yleensä kytköksissä valtaan. Tutkittavan ja tutkijan suhde ei hyvistä pyrkimyksistä huolimatta ole tasavertainen. Wrede-Jäntin (2019) mukaan siitä huolimatta, että tutkittava voi itse valita, miten hän haluaa keskustelussa vastata, tutkija kuitenkin päättää keskustelun tema-alueista sekä jatkokysymyksistä. Lisäksi valta-

suhteen kannalta haastateltavan sukupuolella ja iällä on merkitystä. Luottamuksellinen ja turvallinen ilmapiiri takaa hyvän keskustelun, jossa tutkittavalla on mahdollisuus kertoa rehellisesti ja rauhallisesti tutkijalle haluamansa asiat (Wrede-Jänntti, 2019).

TUIKKU-hankkeen materiaaleja ei ole tarkoitus säilyttää ikuisesti. Tutkijoiden käytössä oleva tunnistellinen tutkimusaineisto on tutkijoiden käytettävissä vuoden 2029 loppuun asti, jonka jälkeen aineisto hävitetään tai anonymisoidaan. Anonymisoitu aineisto säilytetään Jyväskylän yliopiston tietosuojatassa JYX arkistossa (TUIKKU-hanke, 2022). Anonymisoitu aineisto koostuu kyselyaineistosta, haastattelulitteraateista sekä havainnointien kirjallisista muistiinpanoista.

Tutkimuksessa analyysiin ja raportointiin liittyvät eettiset kysymykset ovat myös tärkeä ottaa huomioon. Benjamin ja muut (2019) toteavat, että onkin syytä miettiä keitä tai mitä tahoja tutkimusraportin tulosten esittäminen hyödyttää. Lähtökohtaisesti tutkimuksen pitäisi tuoda näkyviin piiloon jääviä ilmiöitä tai ääniä sekä lisätä ymmärrystä tutkimuksen kohteesta. Näin tutkimus hyödyntäisi tutkittavaa yhteisöä sekä sen edustajia. Benjamin ja muut (2019) kuitenkin muistuttavat, että tutkijoiden on silti mahdotonta pystyä täysin ennakoimaan reaktioita, joita tutkimusraportti tuottaa siinä mukana olleille henkilöille. Tutkijan on kuitenkin tiedostettava aineistoa kerätessään ja siitä raportoidessaan tämä vastuu ja pyrittävä sen valossa tekemään eettisesti kestävimät ratkaisut (Benjamin ym., 2019).

Aineiston käyttöä pro gradu -tutkielmaamme varten teimme tietojenkäsittelysopimuksen, joka velvoittaa tutkielmantekijöitä aineiston hyödyntämisessä salassapitoon ja aineiston tarkoituksenmukaiseen käyttöön. Lisäksi olemme suorittaneet Aineistonhallinnan perusteet-kurssin, jonka tavoitteena oli tehdä aineistonhallintasuunnitelma omaan pro gradu -tutkielmaan liittyen.

3 TULOKSET

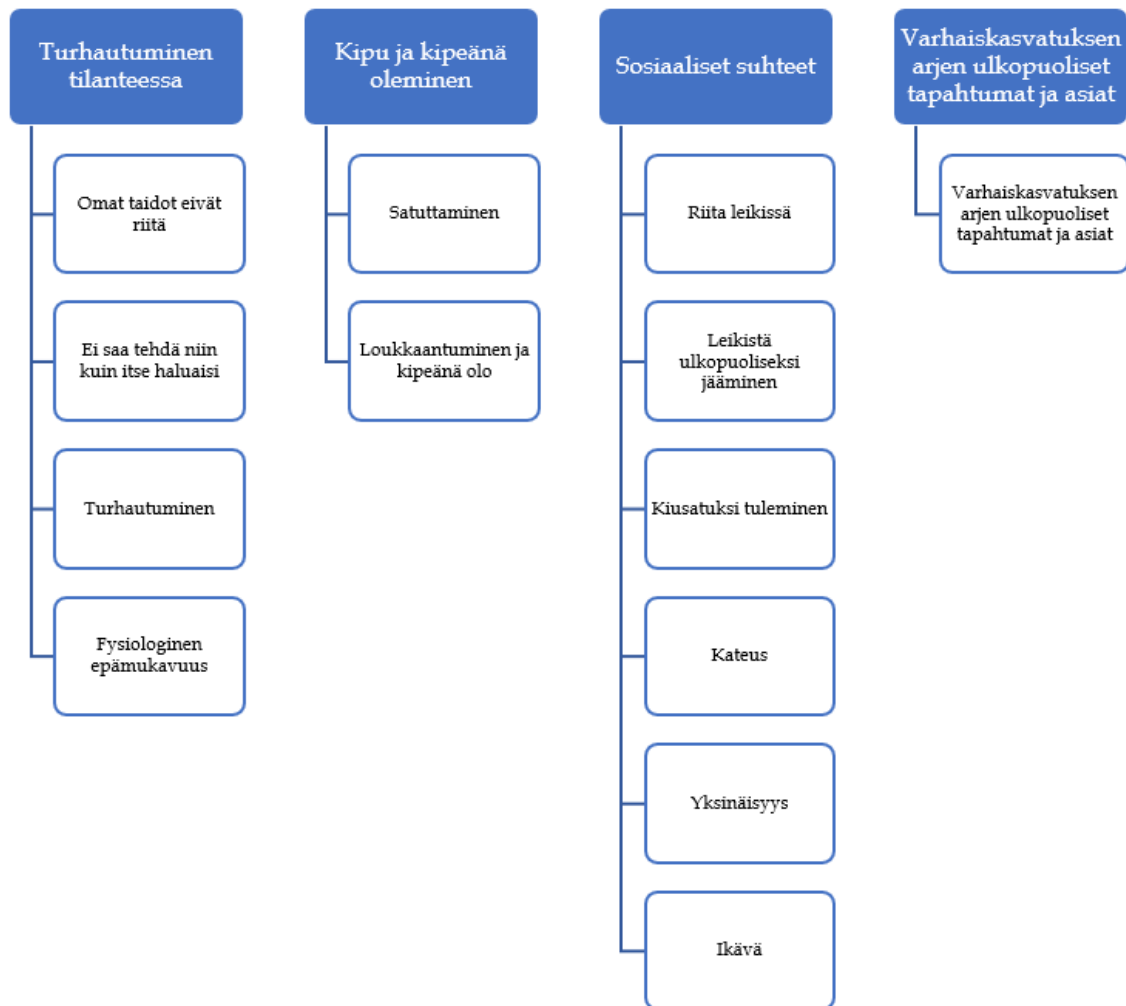
Tässä luvussa esittelemme tuloksia kolmessa alaluvussa tutkimuskysymyksittäin. Ensimmäisessä alaluvussa kuvaamme, millaisissa tilanteissa varhaiskasvatukseen lapset kokevat mielihahan tunteita varhaiskasvatuksen arjessa, ja vastaamme näin ensimmäiseen tutkimuskysymykseemme. Toisessa alaluvussa vastaamme toiseen tutkimuskysymykseemme kuvaamalla, millaisia mielihahan tunteita varhaiskasvatukseen lapset kokevat varhaiskasvatuksen arjessa. Kolmannessa alaluvussa kuvaamme varhaiskasvatukseen lasten pelkoja ja pelkoja helpottavia asioihin lasten arjessa, ja vastaamme näin kolmanteen tutkimuskysymykseemme.

3.1 Mielipahaa aiheuttavat tilanteet varhaiskasvatuksessa

Ensimmäiseksi selvitimme, millaisia mielihahaa aiheuttavia tilanteita varhaiskasvatukseen lapset kokevat varhaiskasvatuksen arjessa. Tutkimusaineistosta tunnistimme hyvin erilaisia tilanteita, joissa lapset kokivat mielihahan tunteita. Jaoin mielihahaa aiheuttavat tilanteet neljään eri pääteemaan, jotka olivat turhautuminen tilanteessa, kipu ja kipeänä oleminen, sosiaaliset suhteet sekä varhaiskasvatuksen arjen ulkopuoliset tapahtumat ja asiat. Alla olevassa kuviossa 2 on kuvattuna mielihahaa aiheuttavien tilanteiden neljä pääteemaa yläteemoineen (ks. tarkemmin liite 1).

Kuvio 2

Mielipahaa aiheuttavien tilanteiden neljä eri pääteemaa ja niiden yläteemat.

Turhautuminen tilanteessa. Ensimmäiseksi pääteemaksi muodostui turhautuminen tilanteessa. Tähän pääteemaan liittyi neljä yläteemaa: omat taidot eivät riitä, ei saa tehdä niin kuin itse haluaa, turhautuminen ja fysiologinen epämukavuus. Omien taitojen riittämättömyys aiheutti mielipahaa silloin, kun jokin uusi asia ei onnistunut tai taidot eivät riittäneet esimerkiksi peliin tai saksien käyttöön. Alla on esimerkki havainnointiaineistosta, jossa lapsen omat taidot eivät riitä saksien käsittelyyn.

“1003:lla vaikeuksia saksien kanssa ja pupu kärsii pieniä vaurioita leikkaamisessa. 1003:a vähän harmittaa.” (havainnointiaineiston kenttämuistiinpanot, pk 12.2)

Lapsi olisi halunnut osata asiat heti, mutta epäonnistumisesta tullut pettymys aiheutti lapselle mielipahan tunnetta. Epäonnistumiset kuuluvat elämään, mutta

varhaiskasvatuksessa on aikuisten tärkeää myös tukea lasta epäonnistumisen sattuessa ja mahdollistaa onnistumisen kokemukset.

Mielipahaa aiheutui myös tilanteissa, joissa esimerkiksi leikin tai pukemisen yhteydessä lapsi ei saanut tehdä juuri niin kuin itse olisi halunnut. Alla on esimerkki havainnointiaineistosta, jossa lapsi ei saa pukemisen yhteydessä tehdä niin kuin itse haluaa.

"Kurahousut pitää nyt laittaa", 2052 sanoo, kurahousut laitetaan. "En minä halua." Tyttö lähtee takaisin sisälle. "Et voi vielä lähteä, jos et laita kurahousuja". "Moi moi!" huudetaan kotiinlähtijälle. "Kyllä minä ymmärrän, että harmittaa laittaa kuravaatteita, mutta siellä on niin märkää" (havainnointiaineiston kenttämuistiinpanot, pk 12.2)

Esimerkin tapauksessa lapselle aiheutui mielipahan tunteita, kun hän ei saanut lähteä ulos ilman kurahousuja. Aikuinen kuitenkin ilmaisee huomaavansa ja ymmärtävänsä lapsen mielipahan, mutta samalla kertoo lapselle, miksi lapsi ei voi lähteä ulos ilman kuravaatteita.

Turhautumisesta aiheutuva mielipaha johtui tylsistymisestä, lumiukon rikoutumisesta ja sotkusta. Alla on esimerkki havainnointiaineistosta, jossa lapsi kokee tylsistymisen tunnetta.

"ihan tylsää on piirtää" (lapsi toistelee). (havainnointiaineiston kenttämuistiinpanot, pk 8.1)

Tylsistyminen oli lapselle yleistä, varsinkin silloin, kun lapsi joutuu varhaiskasvatuksessa osallistumaan ohjattuun toimintaan, eikä toiminta ole lapselle mieluista. Yllä olevassa aineistokatkelmassa lapsi kokee tylsistymistä piirtämistä kohtaan. Piirtäminen voisi lapselle olla kuitenkin mielekästä, jos lapsi saisi piirtää omia kiinnostuksen kohteitaan.

Fysiologinen epämukavuus lapsella johtui väsymyksestä, vaatteiden kastumisesta, pahasta olost, kylmästä, kovasta metelistä, pissahädästä ja siitä, että lapsi ei halua, että kosketaan. Alla on esimerkki havainnointiaineistosta, jossa lapsi kokee epämukavuuden tunnetta pissahädän vuoksi.

Pissahätä tulee yhdelle lapselle, "ei o hätää, ei oo hätää" (lapsi itkuinen), 2040 lohduttaa, "tule, tule tule", ja lähtevät juoksujalkaa vessaan. (havainnointiaineiston kenttämuistiinpanot, pk 12.2)

Pissahätä aiheuttaa lapselle fyysistä epämukavuutta, mikä saa aikaan mielipahan tunteen. Aikuinen huomaa lapsen turhautumisen ja mielipahan tunteen pissahädästä. Hän lohduttaa lasta kertomalla, että lapsella ei ole mitään hätää ja pyytää lasta tulemaan vessaan.

Kipu ja kipeänä oleminen. Toiseksi pääteemaksi muodostui kipu ja kipeänä oleminen. Tälle pääteemalle muodostui kaksi yläteemaa. Ensimmäiseksi yläteemaksi nimesimme satuttamisen ja toiseksi yläteemaksi loukkaantumisen ja kipeänä olemisen. Lapsille aiheutui mielipahaa silloin, kun joku satutti tönimällä ja lyömällä. Lapset tönivät ja löivät toisiaan usein leikin aiheuttamissa riitatilanteissa. Joskus lasten töniminen ja lyöminen tapahtui leikin ulkopuolella. Alla on esimerkki havainnointiaineistosta, jossa lapset tönivät toisiaan.

1027 ja 1003 tappelevat, eivätkä pue. 2084 tulee eteiseen. Etsin 1003:lle villasukkia, 1027 ja 1003 nahistelivat. 1003 näyttää minulle, että "1027 tönäisi tähän (pipoon) ja mä kaaduin". (havainnointiaineiston kenttämuistiinpanot, pk 12.2)

Yllä olevassa esimerkissä lapset tönivät toisiaan uloslähtötilanteessa. Lasten pitäisi pukea, mutta he vain tönivät toisiaan. On yleistä, että lasten välillä tulee ririitatilanteita, ja tunnetaitoja vielä harjoitellessaan lapset saattavat purkaa tunteen satuttamalla. Myös leikeissä ja vauhdikkaassa toiminnassa saattaa lasta vahingossa sattua. Varhaiskasvatuksessa lasten välillä saattaa tapahtua satuttamista siis niin tahallisesti kuin tahattomastikin. Alla on esimerkki Kurja päivä -piirustuksesta, jossa lapsi kertoo lyömisen aiheuttavan mielipahaa (Kuvio 3).

Kuvio 3

Kurja päivä piirustus lyömisestä.

Piirustuksesta tulee selkeästi ilmi tilanne, jossa toinen lyö toista. Molemmilla henkilöillä on suupielet alaspäin, joten tilanne aiheuttaa molemmissa henkilöissä mielipahaa. Henkilöiden yläpuolella näkyvät myrskypilvet korostavat lyömisen aiheuttamaa mielipahan tunnetta.

Mielipaha saattoi myös olla muista riippumatonta ja aiheutua kaatumisesta, jalan satuttamisesta tai kurkkukivusta. Alla on esimerkki havainnointiaineistosta, jossa lapsi satuttaa itsensä.

1238 kaatuu, ”kävikö kuinka”, 1238:n jalkaan sattui ja 2083 silittää, ”sattuuko vielä”, hän kysyy 1238:lta. (havainnointiaineiston kenttämuistiinpanot, pk 12.2)

Satuttamisen, kivun tai pelästymisen aiheuttama mielipaha väistyy kuitenkin usein pian aikuisen lohdutuksen avulla.

Sosiaaliset suhteet. Kolmanneksi pääteemaksi tunnistimme sosiaaliset suhteet. Tälle pääteemalle nimesimme kuusi yläteemaa; riita leikissä, leikin ulkopuolelle jääminen, kiusatuksi tuleminen, kateus, yksinäisyys ja ikävä. Leikin aiheuttamassa riitatilanteessa mielipahaa aiheutti leluista riitely sekä riita siitä, mitä leikitään. Alla on kaksi esimerkkiä havainnointiaineistosta leikissä riitelystä.

Tilanteessa tulee fyysinen konflikti lelusta. Se on ollut ensin ilmeisesti 1235:lla, ja XX2 sanoo, että se oli ensin hänellä. 1235 tuumaa, että XX2 yrittää varastaa sen häneltä. Yritän sovitella, että lelut ovat yhteisiä. XX2 raapaisee 1235:a kasvoihin 2 kertaa ja puutun tilanteeseen. (havainnointiaineiston kenttämuistiinpanot, pk 12.2)

1235:a torutaan, sillä hän on ottanut leikkieläimet 1086:lta. 1003 kertoo, minulle, että 1235 varasti. 2082 toruu 1235:a ja sanoo, että eläimet olivat 1086:n ottamia ja siksi niitä ei saa ottaa häneltä. (havainnointiaineiston kenttämuistiinpanot, pk 12.2)

Yllä olevissa esimerkeissä lelut aiheuttivat riitatilanteen leikissä. Varhaiskasvatuksessa lapset vielä harjoittelevat jakamista, ja kaverin lelu saattaa houkuttaa enemmän kuin vapaana oleva lelu.

Kateudesta aiheutuva mielipaha aiheutui aineistomme mukaan kateudesta toisen leluihin sekä siihen, jos kaveri on pidempi kuin itse on. Alla on esimerkki Kurja päivä -piirustuksesta, jossa lapsi kertoo kateuden samoista legoista johtavan riitaan (Kuvio 4).

Kuvio 4

Kurja päivä piirustus kateudesta.

Kateus toisen lelusta voi saada lapsen ottamaan lelun toiselta, joka johtaa usein erilaisiin riitatilanteisiin. Yllä olevassa piirustuksessa lapsi on kuvannut, että kateus toisen legoista on johtanut riitaan lasten välillä.

Leikin ulkopuolelle jäämisen aiheuttama mielipaha aiheutui siitä, kun kaikkia ei otettu mukaan leikkiin. Tällaisia tilanteita tapahtui kaikissa havainnointipäiväkodeissa päivittäin. Alla on kaksi esimerkkiä havainnointiaineistosta, joissa tulee esille mielipaha leikin ulkopuolelle jäämisestä.

"Ottakaa mutkin mukaan", sanoo 1027. "1027 jätetään ulkopuolelle, ei ei" sanoo toinen lapsi. "Mietipä miltä 1027:sta tuntuu, jos noin sanot." "1027:lla on hyvä mieli", vastaa lapsi. "En ota", "X on niin kiva poika, että ottaa kaikkia mukaan". "En. En." 1027 katsoo totisena. 2050 pukee, 1086 on totinen. Katsoo 2050:a. "Otetaanko me" X, kysyi vähän aiemmin keskustelun lomassa. 1027 pukee yksin. (havainnointiaineiston kenttämuistiinpanot, pk 12.2)

"Se 1116 ei leiki mun kanssa, tiän tiän". (havainnointiaineiston kenttämuistiinpanot, pk 12.2)

Esimerkeistä tulee hyvin ilmi leikistä ulkopuolelle jääminen ja toisen ulossulkeminen leikistä. Aikuinen kuitenkin puuttuu tilanteeseen. Tällaisia leikistä poistamisen tilanteita tapahtui varhaiskasvatuksen arjessa usein niin sisällä kuin

ulkona leikkiessäkin. Kaikki tilanteita aikuiset eivät kuitenkaan pysty havaitsemaan, jolloin tilanteeseen ei pääse puuttumaan. Nämä tilanteet aiheuttivat lapsissa niin surun kuin vihankin tunteita.

Kiusatuksi tulemisen mielipaha aiheutui kiusaamisesta sekä siitä, kun jonkun epäonnistumiselle nauretaan. Alla on esimerkki Kurja päivä -piirustuksesta, jossa kiusataan lyömällä (Kuvio 5).

Kuvio 5

Kurja päivä piirustus kiusaamisesta.

Kuvassa tulee selvästi esille kiusaamistilanne. Kiusatulla henkilöllä on piirretty suupielet alaspäin ja hän itkee. Tämä viestii selvästi, että kuvan henkilöllä on paha olla tilanteessa. Kiusaajalla puolestaan on piirretty tuima ilme ja kädet on piirretty nyrkkiin.

Yksinäisyyden aiheuttama mielipaha puolestaan johtui siitä, kun kukaan ei huomaa tai halua ottaa mukaan leikkiin. Alla on esimerkki Kurja päivä -piirustuksesta, jossa lapsi on yksinäinen, kun kukaan ei leiki hänen kanssaan (Kuvio 6).

Kuvio 6

Kurja päivä piirustus yksinäisyydestä.

KURJA PÄIVÄ ☹️

- Kukaan ei leiki minun kanssani

Lapsi on piirretty kuvaan yksin ja hänen suupielensä on alaspäin. Myös kuvaan piirretty kaari lapsen ympärillä korostaa yksin olemista. Varhaiskasvatuksessa osa lapsista jää välillä leikin ulkopuolelle. Aikuisella onkin tärkeää pitää huoli siitä, että ketään lapsista ei jäisi yksin, vaan kaikilla olisi leikkikaveri.

Ikävästä aiheutuva mielipaha oli ikävä omaa vanhempaa kohtaan. Alla on esimerkki havainnointiaineistosta, jossa lapsi kertoo ikävästään.

"Mulla on ikävä äitiä, ennen kun se tulee hakemaan", sanoo 1069." (havainnointiaineiston kenttämuistiinpanot, pk 12.2)

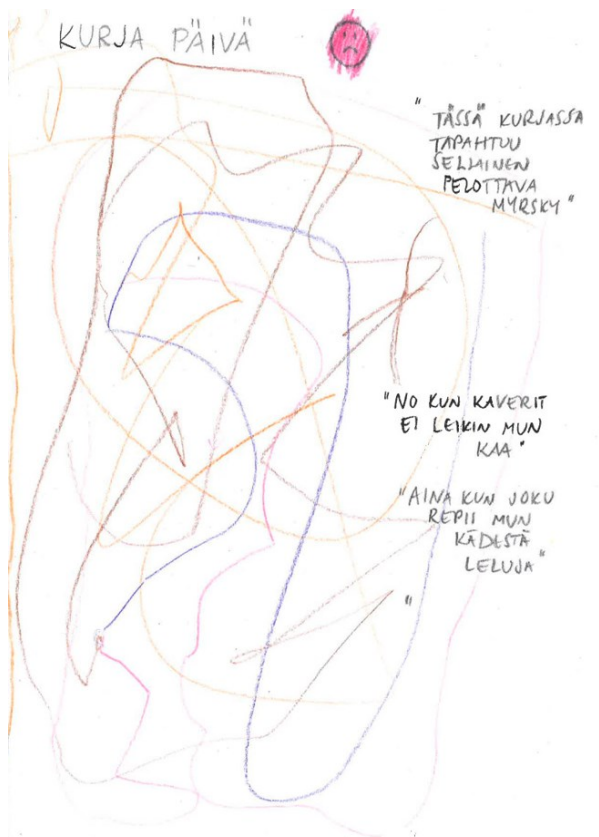
Ikävän tunne voi tulla lapsella esim. hakutilanteessa tai ihan keskellä päivää. Lapsen ikävöidessä esim. vanhempaansa, on lapselle hyvä antaa tilaa ja aikaa puhua asiasta, jos lapsi niin haluaa.

Varhaiskasvatuksen arjen ulkopuoliset tapahtumat ja asiat. Neljänneksi pääteemaksi muodostui varhaiskasvatuksen arjen ulkopuoliset tapahtumat ja asiat. Tällaisia muita mielipahaa aiheuttavia asioita olivat esimerkiksi mielikuvitusolennot, myrsky, hyönteinen ja tv-ohjelma.

Nämä tilanteet eivät välttämättä ole tapahtuneet juuri siinä hetkessä varhaiskasvatuksen arjessa, vaan ovat tapahtuneet joskus aikaisemmin lapsen elämässä aiheuttaen mielipahan tunteita, ja ovat tulleet lapsen mieleen varhaiskasvatuksessa päivän aikana. Alla on esimerkki Kurja päivä -piirustuksesta, jossa lapsi kertoo mielipahaa aiheuttavista asioista (Kuvio 7).

Kuvio 7

Kurja päivä piirustus mielipahaa aiheuttavista asioista.

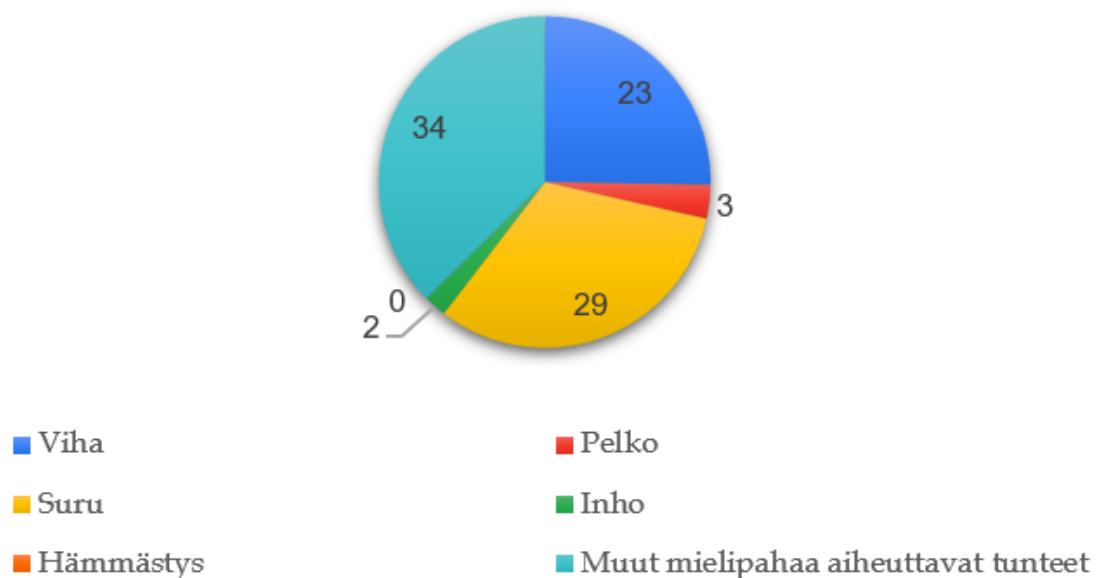
Yllä olevasta kuvasta tulee hyvin esille se, miten lapsi luettelee hänelle mielipahaa aiheuttavia asioita. Myrsky tulee hänelle mieleen mielipahaa aiheuttavana asiana, vaikka se ei ole varhaiskasvatuksen arjessa tapahtuva asia niin kuin kaksi muuta kuvassa näkyvää mielipahan aiheuttajaa.

3.2 Lasten mielipahan tunteet varhaiskasvatuksessa

Toisessa pro gradu -tutkielmamme tutkimuskysymyksessä kysyttiin, millaisia mielipahan tunteita varhaiskasvatusikäiset lapset kokevat varhaiskasvatuksen arjessa. Kuviossa 8 on kvantifioituna eri tunteiden esiintyvyys havainnoinneista ja Kurja päivä -piirustuksissa. Tarkastelemme seuraavaksi yksityiskohtaisemmin eri mielipahan tunteita niiden esiintyvyyden mukaisessa järjestyksessä. Kategorisoinnin pohjana on mielipahaan liittyvät perustunteet, jolloin niihin kuulumattomia tunteita on tarkastelu omana luokkanaan viimeisenä.

Kuvio 8

Mielipahan tunteiden esiintyvyydet tutkimusaineistossa.

Suru. Suru oli aineistossamme useimmin tunnettu varhaiskasvatuksen arjen mielipahan tunne. Lapsille surun tunnetta aiheuttivat ikävä äitiä tai isää kohtaan, itsensä satuttaminen, kurkkukipu sekä kiusatuksi tuleminen tai omien taitojen

riittämättömyys, esimerkiksi pelissä. Yksi yleisin surua aiheuttava asia oli leikistä ulkopuolelle jättäminen. Alla on esimerkki Kurja päivä piirustuksesta, jossa tulee hyvin ilmi surun tunne piirustuksessa olevan henkilön ilmeestä (kuvio 9).

Kuvio 9

Kurja päivä piirustus surun tunteesta.

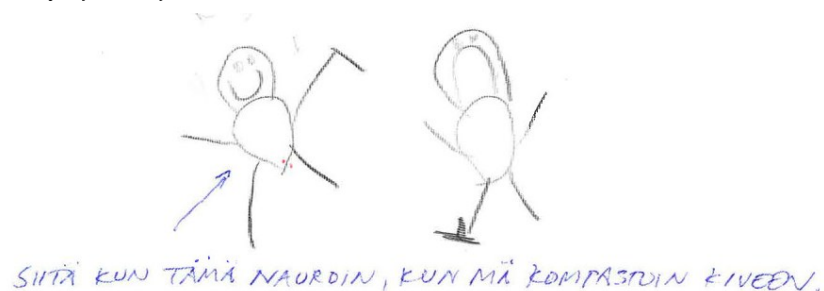

Kuvassa näkyvä tyttö, joka seisoo erillään, on piirretty suupielet alaspäin. Kuvasta näkyy hyvin myös kontrasti kahteen iloisena lähekkäin seisovaan tyttöön, joiden suupielet on piirretty ylöspäin. Lapset tuovat surun tunnetta esiin kuviin piirretyllä surullisella ilmeellä.

Alla on myös toinen esimerkki Kurja päivä piirustuksesta, jossa tulee hyvin ilmi surun tunne piirustuksessa olevan henkilön ilmeestä sekä lapsen kertomasta kuvauksesta (kuvio 10).

Kuvio 10

Kurja päivä piirustus surun tunteesta.

Lapsi on kuvannut piirustuksessaan tilanteen, jossa hän kompastuu kiveen. Vie-ressä seisova kaveri alkaa nauramaan kompastumiselle. Kuvassa tulee hyvin esiin tilanne, jossa itsensä satuttaminen kaatumalla ja kiusatuksi tuleminen saa lapsen tuntemaan surua. Kuvaan on piirretty nauravalle lapselle suupielet ylös-päin ja surua tuntevalle lapselle suupielet alaspäin.

Viha. Vihan tunnetta tunnistimme esiin toiseksi useimmin aineistossa esiin-tyneistä tunteista. Vihaa lapset tunsivat päiväkodin arjessa usein silloin, kun heitä alkoi harmittamaan jotkin arkiset tilanteet. Myös kaveri saattoi jostain syystä saada heidät suuttumaan. Sellainen tilanne oli esimerkiksi töniminen tai lumiukon rikkominen. Suuttumisen syynä saattoi olla muidenkin kuin vain par-haiden kavereiden halu päästä mukaan leikkiin. Kun kaikkia ei haluttu ottaa mu-kaan leikkiin, viha saattoi näkyä kiusaamisena, kuten esimerkiksi haluna jättää osa leikistä ulkopuolelle tai lyömällä kaveria. Alla on esimerkki Kurja päivä pii-rustuksesta, jossa tulee hyvin ilmi vihan tunne leikin ulkopuolelle jäämisestä. (kuvio 11).

Kuvio 11

Kurja päivä piirustus leikin ulkopuolelle jäämisestä aiheuttamasta vihan tunteesta.

Kuvasta tulee hyvin ilmi leikin ulkopuolelle jäämisen aiheuttama vihan tunne. Viha aiheuttaa lapsessa epämiellyttävän tunteen, eikä hän tiedä, miten tunteesta pääsee eroon. Tällöin viha purkautuu ei-toivottuna käytökseenä eli lyömisenä. Alla on myös esimerkki havainnointiaineistosta, jossa kaveri on saanut suuttumaan niin, että viha purkautuu lyömisenä.

Mäessä yksi lapsi lyö toista ja aikuinen puuttuu siihen heti, kieltää ja ehdottaa, että asiasta voisi keskustella myös lasten kesken; tämä ei kuitenkaan toteudu koska toinen lapsi jo laskenut mäkeä alas. (havainnointiaineiston kenttämuistiinpanot, pk 8.1)

Esimerkistä tulee hyvin esille vihan tunne, joka ilmenee myös lyömisenä. Aikuisen puuttuu tilanteeseen. Tästä huolimatta lapset eivät saa asiaa sovittua, joten tilanne jää selvittämättä.

Pelko. Pelon tunteita tunnistimme myös tutkimusaineistosta. Pelko ei kuitenkaan ollut kovin yleinen tunne varhaiskasvatuksen arjessa. Varhaiskasvatuksen arjessa esiintyvät pelon tunteet olivat usein vain pelästymisestä tai säikähtämisestä johtuvia. TUIKKU-hankkeessa kuitenkin kerättiin aineistoa pelon tunteesta vielä syvällisemmin pelko-sarjakuvilla sekä -sadutuksilla, joiden analyysin tulokset on kuvattu seuraavassa alaluvussa. Alla on esimerkki havainnointiaineiston kenttämuistiinpanoista, jossa lapsi pelästyy perhosta.

1322 säikähtää, kun pikkuperhonen lentää hänen jalan luokse ja kiljahtaa "Apua, perhonen" ja alkaa juoksemaan pakoon. T1 sanoo: "Se ei ollut perhonen, perhosella on isommat siivet." Muut vastaavat, että voi olla pienempiäkin perhosia. T1 vastaa: "Perhosilla on värikkäät siivet." Leikki jatkuu ja 1332 yrittää tappaa ikkunasta pikkuperhosia pienellä harjalla. Toisen ryhmän aikuinen puuttuu tilanteeseen. 2078 huikkasee 1332:lle, että tulee pois leikkimökistä, jos niin pelkää. (havainnointiaineiston kenttämuistiinpanot, pk 15.1)

Esimerkistä tulee hyvin ilmi, millaisia pelon tunteita varhaiskasvatuksen arjessa ilmenee. Pelon tunne varhaiskasvatuksen arjessa on usein nopeasti ohi menevä. Lapsi saattaa leikin tiimellyksessä pelästyä, mutta tilanne menee pian ohi.

Inho. Inhon tunne puolestaan nousi tutkimusaineistostamme esiin melko vähän. Inhon tunnetta lapsilla aiheutti jonkin asian inhoaminen. Tällaisia oli Pipsa Possun inhoaminen sekä toisen koskettaminen. Alla on esimerkki havainnointiaineiston kenttämuistiinpanoista, jossa lapsi kertoo inhoavansa Pipsa Possua.

Lapset piirtävät ja värittävät värityskuvia, mm. Pipsa Possu. "Yäk, mä inhoon [pipsa possu]". (havainnointiaineiston kenttämuistiinpanot, pk 8.1)

Lapset ilmaisevat inhon tunnetta monesti sanallisella ja kehollisella ilmaisulla, kuten sanomalla ”yök” tai näyttämällä kieltä. Yllä oleva aineistokatkelma on hyvä esimerkki sanallisesta ilmaisusta siitä, kun lapsi kokee inhon tunnetta. Yllättävää oli, että vaikka joidenkin päiväkodissa tarjottavien ruokien inhoaminen on lapsilla yleistä, sellaista ei esiintynyt tutkimusaineistomme lapsilla.

Muut mielipahaa aiheuttavat tunteet. Tutkimusaineistostamme eniten tunnistimme tunteita, jotka nimesimme tässä pro gradu -tutkielmassa nimellä muut mielipahaa aiheuttavat tunteet. Nämä tunteet olivat sellaisia, joita ei pystynyt sijoittamaan selkeästi perustunteisiin. Näitä tunteita olivat esimerkiksi pettymys ja turhautuminen. Aineistossa oli myös tilanteita, jossa esiintyi useamman tunteen kirjo, joten yksittäisen tunteen tulkitseminen oli mahdotonta. Tällaisia tilanteita olivat paha mieli kovasta metelistä, kateudesta kaveria kohtaan, tylsistymisestä päivän aikana, kaverin kanssa riitelystä, vaatteiden kastumisesta, siitä kun ei saa tehdä niin kuin itse haluaa sekä leikistä.

Leikkimisestä aiheutunut mielipaha johtui usein siitä, että ei saanut leikkiä jotain tiettyä leikkiä, tietyllä lelulla tai tietyssä paikassa. Tällainen paikka usein oli joissakin päiväkodeissa olevat ”pikkuhuoneet”, joissa voi leikkiä yleensä vain muutama lapsi kerrallaan. Alla on esimerkki Kurja päivä piirustuksesta, jossa lapsi kokee mielipahan tunnetta, kun ei saanut leikkiä ”pikkuhuoneessa” (kuvio 12).

Kuvio 12

Kurja päivä piirustus päiväkodin pikkuhuoneesta.

Kuvassa lapsi on piirtänyt päiväkodin pikkuhuoneeseen menevän oven. Tämän avulla lapsi kuvaa paikkaa, jossa haluaisi leikkiä. Lapsi myös osaa kertoa itse omasta mielipahan tunteestaan.

Ruokailut olivat usein tilanteita, joissa lasten mielestä meteli nousu liian kovaksi. Alla on myös esimerkki ruokailutilanteesta, jossa lapsi kertoo metelin olevan liian kova.

Lapset saavat vapaasti jutella keskenään. Meteli ei nouse korkeaksi, vaikka puheensorinaa kuuluu koko ajan. Aikuiset ja lapset myös juttelevat keskenään. 2068 annostelee lisää ruokaa jollekin lapselle. Yksi lapsista, 1045 sanoo: ”vähän on liian kova meteli.”. 2084 hyssyttelee ja käy hiljentämässä yhtä pöytää. 1045 ja 1238 kilauttavat lasinsa yhteen. (havainnointiaineiston kenttämuistiinpanot, pk 12.2)

Esimerkin tapauksessa lapsi kokee mielipahaa kovasta metelistä ruokailutilanteessa. Kova meteli aiheuttaa lapsessa epämukavuuden tunteen.

3.3 Varhaiskasvatusikäisten lasten pelot ja pelkoja helpottavat asiat

Pelon tunteesta kerättiin TUIKKU-hankkeessa aineistoa pelko-sarjakuvien sekä sadutuksen avulla. Tämän aineiston avulla pystyimme syventymään varhaiskasvatusikäisten lasten pelkoihin ja pelkoa helpottaviin asioihin. Lasten pelot eivät kyseisessä aineistossa rajoittuneet pelkästään päiväkotipäivään, vaan ne kertovat yleisesti, millaisia pelkoja varhaiskasvatusikäisten lasten arjessa on.

Pelot. Lapset kertovat peloista hankkeen hahmon, Tuikkusen, avulla. Tutkimusaineistostamme tulkitsimme monia erilaisia pelon aiheita. Tunnistimme niin irrationaalisia pelkoja kuin realistisiakin pelkoja. Luokittelimme pelot pääteemoihin, jotka olivat: luontoon ja luonnon ilmiöihin liittyvät pelot, epätodelliset asiat, henkilöhahmot, tv-ohjelmat, painajaiset ja muut pelonaiheet. Pelot on kuvattu taulukossa 2.

Taulukko 2

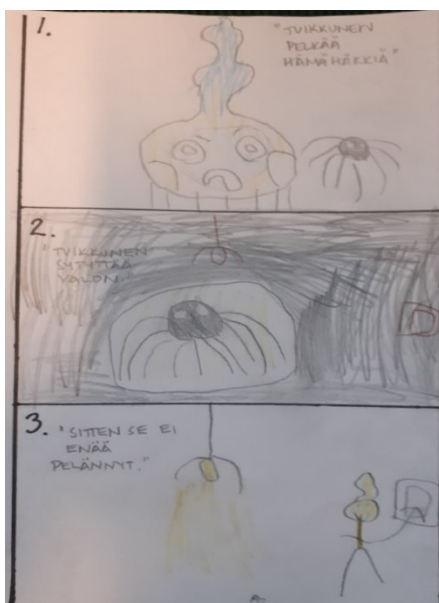
Varhaiskasvatuskäisten lasten pelkoja.

Pääteema	Alateema
Luontoon ja luonnon ilmiöihin liittyvät pelot	Ukkonen, pimeä, metsä, puun kaatuminen, varjot, käärmeet, hämähäkit
Epätodelliset asiat	Kummitukset, möröt, hirviöt, zombit
Henkilöhahmot	Mummo, kidnappaaja
TV ohjelmat	Kauhuohjelmat, pelottavat ohjelmat
Painajaiset	Paha uni, uni, jossa tapetaan
Muut pelon aiheet	Särkänniemen laitteet, yksin oleminen, korona, korkea tuoli, takaa-ajaminen, oven syttyminen palamaan

Jaoin lasten pelot kuuteen eri pääteemaan, joista yhdeksi nimesimme *luontoon ja luonnon ilmiöihin liittyvät pelot*. Tällaisia luontoon liittyviä pelkoja olivat ukkonen, pimeä, metsä, puun kaatuminen, varjot, käärmeet ja hämähäkit. Alla on esimerkkikuva lapsen piirtämästä sarjakuvasta, jossa Tuikkunen pelkää hämähäkkiä (kuvio 13).

Kuvio 13

Sarjakuva Tuikkusesta, joka pelkää hämähäkkiä.

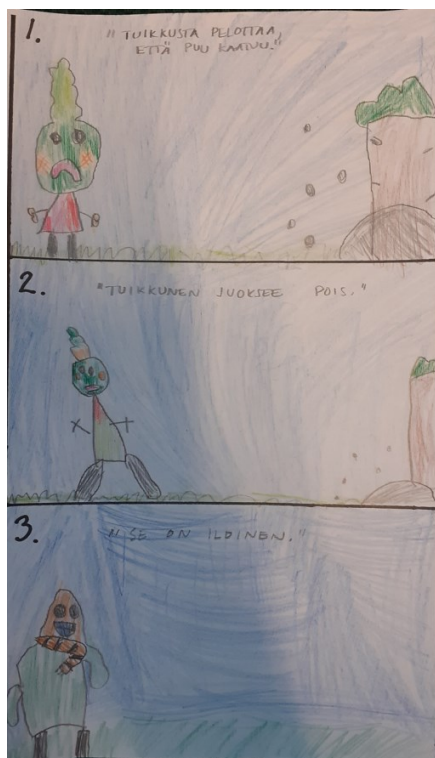

Sarjakuvan ensimmäisessä ruudussa on kuva peloissaan olevasta Tuikkusesta, joka pelkää hämähäkkiä. Toisessa ruudussa on kuva, jossa Tuikkunen sytyttää valot ja se helpottaa Tuikkusen pelkoa. Kolmannessa ja viimeisessä ruudussa on kuva, jossa Tuikkunen ei enää pelkää. Piirustuksesta näkee, että pimeä korostaa Tuikkusen pelkoa ja valojen päälle laittaminen helpottaa. Lapsilla on usein hyvä mielikuvitus, joten pimeässä lasten mielikuvitus saattaa lähteä liikkeelle, ja näin aiheuttaa pelon tunnetta. Valojen päälle laittaminen saa todellisuuden esiin, ja pelko katoaa.

Alla on toinen esimerkkikuva lapsen piirtämästä sarjakuvasta, jossa Tuikkunen pelkää puun kaatumista (kuvio 14).

Kuvio 14

Sarjakuva Tuikkusesta, joka pelkää puun kaatumista.

Sarjakuvan ensimmäisessä ruudussa Tuikkunen pelkää, että puu kaatuu. Toisessa ruudussa Tuikkunen juoksee pois paikalta. Kolmannessa ruudussa Tuikkunen on jälleen iloinen. Sarjakuvassa pelottava tilanne ratkaistaan poistumalla paikalta. Pelottavasta tilanteesta pois lähteminen koettiin välillä ratkaisuna pelottaviin tilanteisiin.

Toiseksi pääteemaksi nimesimme *epätodelliset asiat*. Tällaisia olivat kummitukset, möröt, hirviöt ja zombit. Alla on esimerkkinä sadutuksessa kerrottu tarina, jossa Tuikkunen pelkää hirviötä ja kummitusta (kuvio 15).

Kuvio 15

Pelkosadutus, jossa Tuikkusta pelottaa hirviö ja kummitus.

Olipa kerran Tuikkunen, jota pelotti kovasti. Se oli nähnyt jonkun hirviön. Sitten saattaa olla noin tukka ylhäällä. Punaset posket ja punanen suu. Peloiselta tuntuu.

Halaaminen ja kans "älä pelkää" mä sanon. Ne auttaa. Pelko meni kokonaan pois.

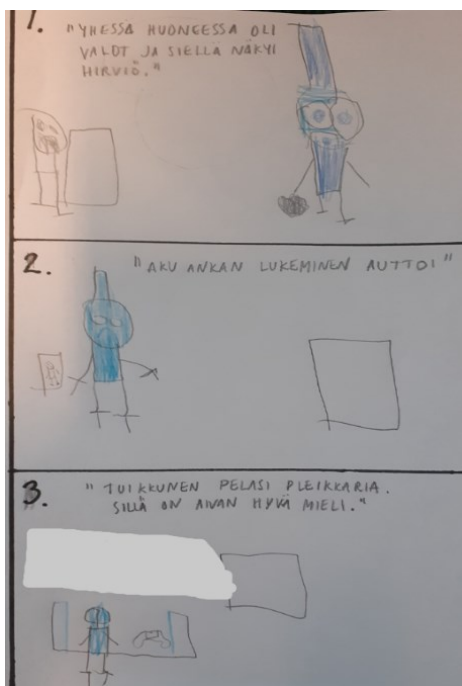
Että se ehkä tulee kummitus sitä vastaan.

Tällä tarinalla on onnellinen loppu, sillä Tuikkusen pelko katosi ja hän kertoi, että en pelkää enää.

Alla on vielä toinen esimerkki lapsen piirtämästä sarjakuvasta, jossa Tuikkunen pelkää hirviötä (kuvio 16).

Kuvio 16

Sarjakuva Tuikkusesta, joka pelkää hirviötä.

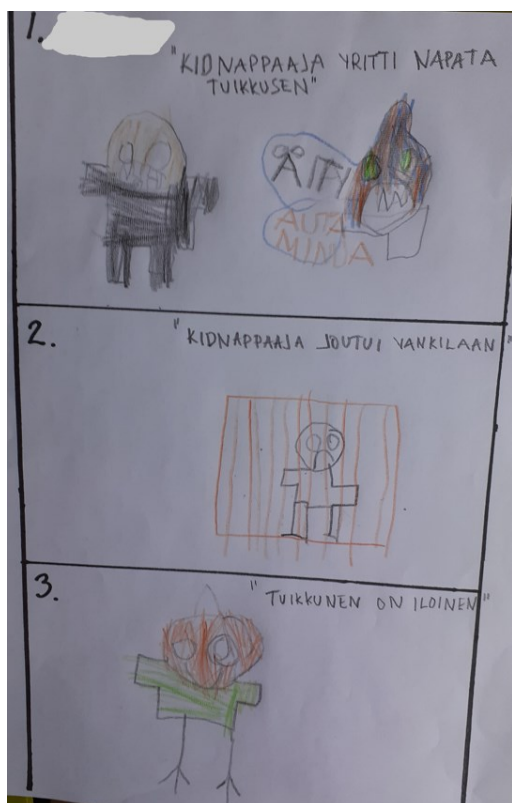

Sarjakuvan ensimmäisessä ruudussa Tuikkunen pelkää huoneessa olevaa hirviötä. Toisessa ruudussa Tuikkusen pelkoa helpottaa Aku Ankan lukeminen. Kolmannessa ruudussa Tuikkunen pelaa iloisena. Epätodelliset asiat aiheuttavat lapsissa pelkoa, sillä lapset kokevat usein epätodelliset asiatkin todellisina.

Kolmanneksi pääteemaksi nimesimme *henkilöhahmot*. Aineistosta tulkitimme lasten pelkäävän mummoa tai kidnappaajaa. Alla on esimerkki lapsen piirtämästä sarjakuvasta, jossa Tuikkunen pelkää kidnappaajaa (kuvio 17).

Kuvio 17

Sarjakuva Tuikkusesta, joka pelkää kidnappaajaa.

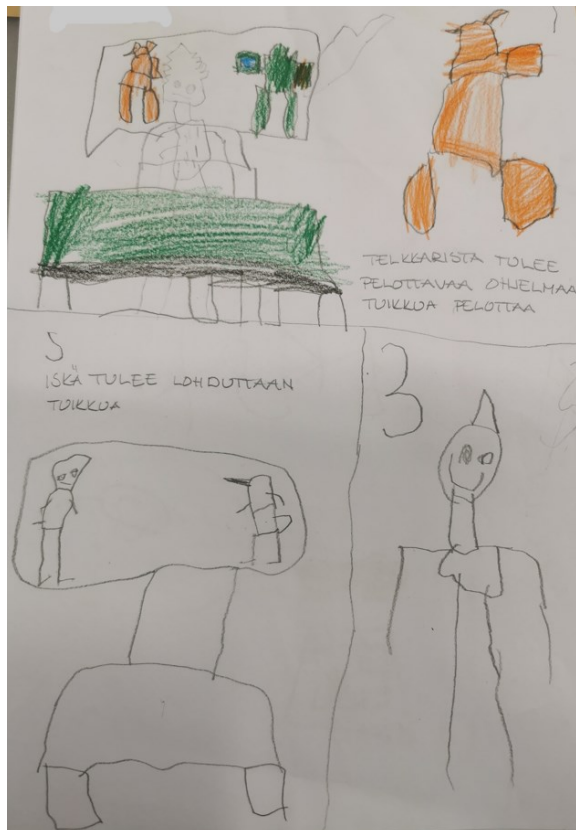

Sarjakuvan ensimmäisessä ruudussa Tuikkunen pelkää, että kidnappaaja saa hänet kiinni. Toisessa ruudussa Tuikkusen pelkoa helpottaa, kun kidnappaaja joutuu vankilaan. Kolmannessa ruudussa Tuikkunen on jälleen iloinen. Varhaiskasvatuksessa lapset välillä kertovat, millaisia pelottavia ohjelmia he katsovat kotona. Tästä päättelimme pelon kidnappaajasta johtuvan jostain pelottavasta ohjelmasta, jota lapsi on saanut katsella.

Tv-ohjelmat nousivatkin jonkin verran esiin aineistostamme. Ohjelmia ei erikseen nimetty vaan lapset käyttivät sanoja kauhuohjelma sekä pelottavat ohjelmat. Alla on esimerkki lapsen piirtämästä sarjakuvasta, jossa Tuikkunen pelkää televisiosta tulevaa ohjelmaa (kuvio 18).

Kuvio 18

Sarjakuva Tuikkusesta, joka pelkää televisiosta tulevaa ohjelmaa.

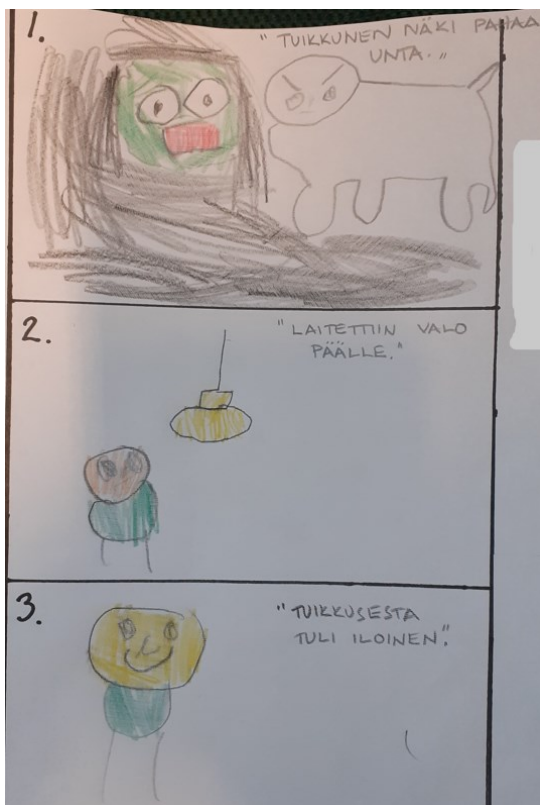

Sarjakuvan ensimmäisessä ruudussa Tuikkunen pelkää televisiosta tulevaa ohjelmaa. Toisessa ruudussa Tuikkusen pelkoa vähenee, kun isä tulee lohduttamaan Tuikkusta. Kolmannessa ruudussa Tuikkunen on jälleen iloinen.

Viidenneksi pääteemaksi nimesimme *painajaiset*, sillä myös sen tunnistimme aineistosta. Lapset kertoivat nähneensä pahaa unta tai unta, jossa tapetaan. Alla on esimerkki lapsen piirtämästä sarjakuvasta, jossa Tuikkunen näkee pahaa unta (kuvio 19).

Kuvio 19

Sarjakuva Tuikkusesta, joka näkee pahaa unta.

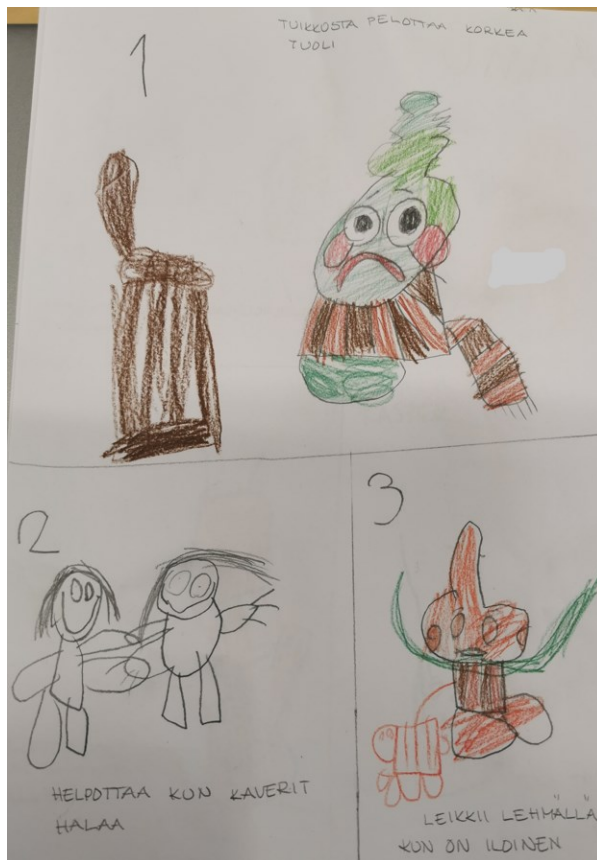
Sarjakuvan ensimmäisessä ruudussa Tuikkunen kertoo nähneensä pahaa unta. Toisessa ruudussa Tuikkusen pelkoon auttaa valojen päälle laittaminen. Kolmannessa ruudussa Tuikkunen on taas iloinen.

Viimeiselle päteemalle annoimme nimen *muut pelonaiheet*. Tähän päteemaan sijoitimme pelonaiheet, joista ei tullut mitään tiettyä kategorialla. Nämä pelon aiheet eivät myöskään menneet edellä mainittuihin päteemoihin. Muita pelon tunteita lapsille aiheutti Särkänniemen laitteet, yksin oleminen, korona, korkea tuoli, takaa-ajaminen sekä oven syttyminen palaman. Alla on esimerkki lapsen piirtämästä sarjakuvasta, jossa Tuikkunen pelkää korkeaa tuolia (kuvio 20).

Kuvio 20

Sarjakuva Tuikkusesta, joka pelkää korkeaa tuolia.

Sarjakuvan ensimmäisessä ruudussa Tuikkusta pelottaa korkea tuoli. Toisessa ruudussa Tuikkusen pelkoa helpottaa kaverin halaaminen. Kolmannessa ruudussa Tuikkunen leikkii iloisena lehmällä.

Pelkoja helpottavat asiat. Tutkimusaineistomme avulla saimme vastauksia varhaiskasvatusikäisten lasten pelkojen lisäksi myös pelkoja helpottaviin asioihin. Pelkoa helpottavat asiat tulivat esille myös pelkosarjakuva- ja -sadutusaineiston avulla. Pelkoa helpottavat asiat jakautuivat kolmeen pääteemaan, joita olivat aikuinen, tilanteen muuttuminen ja iloiset mielikuvat. Ne ovat kuvattuna taulukossa 3.

Taulukko 3

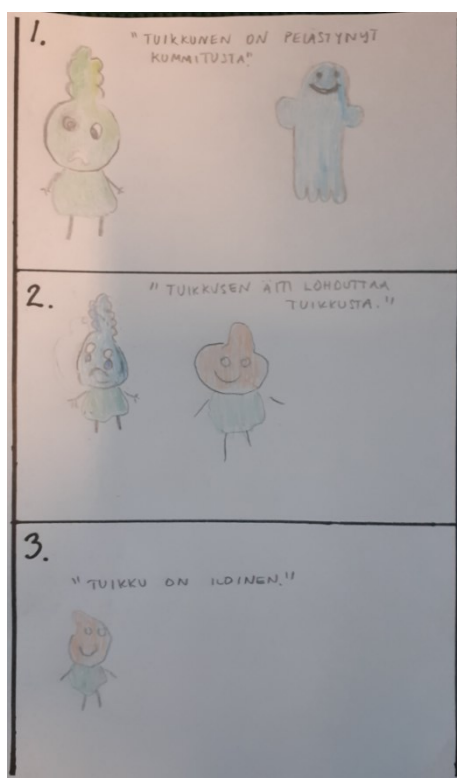
Varhaiskasvatusikäisten lasten pelkoja helpottavat asiat.

Pääteema	Alateema
Aikuinen	Lohduttaminen, silittäminen, syliin pääseminen, halaaminen
Tilanteen muuttuminen	Valojen sytyttäminen, TV:n sammuttaminen, kaverin seura, leikkiminen, kirjan lukeminen, pelottavasta tilanteesta lähteminen, pelottava asia muuttuu kiltiksi, laastarin saaminen
Iloiset mielikuvat	Kesäisien asioiden ajatteleminen, kukkaset ilahduttavat ja lohduttavat

Ensimmäiseksi pääteemaksi lasten pelkoa helpottavista asioista nimesimme *aikuisen*. Aikuisen antama turva on lapselle tärkeää ja se myös näkyi lasten antamista vastauksista. Alla on esimerkkikuva lapsen piirtämästä sarjakuvasta, jossa Tuikkunen pelkää kummitusta (kuvio 21).

Kuvio 21

Sarjakuvaa Tuikkusesta, joka pelkää kummitusta ja saa äidiltä pelkoon lohdutusta.

Sarjakuvan ensimmäisessä ruudussa on kuva peloissaan olevasta Tuikkusesta, joka pelkää kummitusta. Toisessa ruudussa on kuva, jossa Tuikkusen äiti lohduttaa Tuikkusta ja se saa Tuikkusen pelon helpottumaan. Kolmannessa ja viimeisessä ruudussa on kuva, jossa Tuikkunen ei enää pelkää vaan on taas iloinen.

Aikuisen lohdutus auttoi lapsia silloin, kun kummitukset ja puun kaatuminen pelottivat, tai oli pimeässä huoneessa eikä nähnyt edes ovenkahvaa. Silittäminen auttoi silloin, kun Särkänniemen laitteet pelottivat, tai oli pimeää ja varjot pelottivat. Syliin ottaminen ja halaaminen auttoivat silloin, kun korkea tuoli, painajaiset, hirviöt, möröt sekä televisio ohjelma pelottivat.

Toiseksi pääteemaksi nimesimme *tilanteen muuttuminen*. Tilanteen muuttuminen pienillä asioilla sai lasten pelon helpottumaan. Esimerkiksi valojen sytyttäminen tilanteessa, jossa on pelottavan pimeää, näkee pahaä unta, tai näkee hämähäkin. Myös television sammuttaminen auttoi silloin kun televisiosta tuli jotain pelottavaa ohjelmaa. Leikkiminen ja kaverin seura auttoivat silloin, kun lapset pelkäsivät kummituksia, ukkosta, yksin metsässä olemista tai televisiosta tuli jotain pelottavaa ohjelmaa. Lukeminen puolestaan auttoi silloin, kun jossain huoneessa näkyi valoista huolimatta hirviö. Pelottavasta tilanteesta lähteminen auttoi silloin, kun puun kaatuminen pelotti. Pelkoon auttoi myös se, jos pelottava asia muuttui kiltiksi. Tällainen tilanne oli silloin, kun lapsi huomasi, että pelottava hirviö olikin kiltti eikä paha. Alla on esimerkki sadutuksesta, jossa Tuikkusen pelkoa helpottaa valot ja ystävän seura (kuvio 22).

Kuvio 22

Pelkosadutus, jossa pelottava tilanne muutetaan valoilla ja ystävän seuralla.

Olipa kerran Tuikkunen, jota pelotti kovasti. Joku on tainnu piileskellä jossaki ja sanonu PÖÖ. Aika pelottavalta tuntuu. Että joku on .... lattia narisee ja joku on taitanu varmaan kiikkunu Tuikkusen yläkertaan ja Tuikkunen ei tiä kuka se on.

En jaksa enää. No, jos laittaa valot päälle. Isot valot, että näkee kuka se on. Sehän on Tuikkusen ystävä, joka kiipes portaita pitkin.

Tällä tarinalla on onnellinen loppu, sillä Tuikkusen pelko katosi ja hän kertoi, että kuuleppas ystävät, mä koitan nyt nukka.

Esimerkissä tulee hyvin ilmi pelottavan tilanteen muuttaminen. Valojen sytyttäminen saa pelon helpottumaan. Myös ystävän näkeminen saa pelon häviämään.

Viimeiselle lasten pelkoa helpottavalle pääteemalle annoimme nimen *iloiset mielikuvat*. Pelottaviin tilanteisiin auttoi kesäisten asioiden ajattelevinen. Myös kukkaset ilahduttivat ja lohduttivat silloin, kun pimeä pelotti. Alla on esimerkki lapsen piirtämästä sarjakuvasta, jossa Tuikkusen pelkoa helpottaa kesän ajattelevinen (kuvio 23).

Kuvio 23

Sarjakuva Tuikkusesta, jonka pelkoa helpottaa kesän ajattelevinen.

Sarjakuvan ensimmäisessä ruudussa on kuva peloissaan olevasta Tuikkusesta. Toisessa ruudussa on kuva, jossa Tuikkusen pelkoon auttaa kesän ajattelevinen. Kolmannessa ja viimeisessä ruudussa on kuva, jossa Tuikkunen ei enää pelkää vaan lähtee iloisena leikkimään. Iloiset mielikuvat saivat lasten ajatukset pois pelottavista asioista.

Tuloksia tutkiessamme huomasimme, että lasten vastaukset olivat myös erilaisia keskenään, sillä vaikka pelon aihe oli sama, esimerkiksi jokin epätodellinen asia, kuten pelottava hirviö tai kummitus, pelkoon saattoi auttaa eri asiat. Siinä, missä yhdellä pelkoon auttoi äidin lohdutus, toisella auttoi Aku Ankan lukeminen.

3.4 Tulosten yhteenveto

Olemme koonneet tähän alalukuun tuloksemme tiivistetysti. Surua ilmeni perustunteista eniten. Yleensä lapsi koki surua tilanteissa, joissa lapsi koki ikävää, jokin asia ei onnistunut niin kuin lapsi olisi halunnut, lapsi satutti itsensä, häntä kiusattiin tai hän oli kipeä. Vihaa lapset kokivat tilanteissa, joissa lasta alkoi kiusuttaa. Tällaisia tilanteita olivat toisen lapsen satuttaminen, riitely toisen kanssa sekä kaverin kiusaaminen.

Pelkoa ei ilmennyt varhaiskasvatuksen arjessa muulloin kuin lapsen säikähtäessä tai pelästyessä. Pelon tuntemuksista kertominen mahdollistui Tuikkunen sadutuksen ja sarjakuvan avulla, joissa pelot ilmenivät lasten kertomina varhaiskasvatuksen ulkopuolella. Tällöin pelko aiheutui usein luonnosta ja luonnon ilmiöistä, epätodellisista asioista, henkilöhahmoista, Tv-ohjelmista sekä painajaisista. Myös inhoa esiintyi varhaiskasvatuksen arjessa varsin vähän. Tilanteet, joissa lapsi koki inhoa, oli jonkin asian tai tilanteen epämiellyttävyyys.

Muut mielihapaa aiheuttavat tunteet eivät selvästi olleet mitään edellä mainituista perustunteista. Näissä tunteet saattoivat myös olla useamman tunteen yhdistelmiä. Tällaisia muita mielihapaa aiheuttavia tilanteita lapset kokivat kaahtumisesta, liian kovasta metelistä, kateudesta, tylsistymisestä, leikistä, riitelystä, siitä kun ei saanut tehdä niin kuin itse olisi halunnut sekä vaatteiden kastumisesta. Alla oleva taulukko 4 tuo yhteen ja tiivistää tutkimuksessamme löydetty varhaiskasvatusikäisten lasten mielihapan tunteet ja tilanteet, joissa kyseisiä mielihapan tunteita tunnettiin.

Taulukko 4

Varhaiskasvatusikäisten lasten mielipahan tunteet ja niitä aiheuttavat tilanteet.

Tunne	Tilanne
Suru	Ikävä, surullinen kun peli ei onnistu, lapsi satuttaa itsensä, jää leikistä ulkopuolelle (kiusattu), kurkku on kipeä
Viha	Kiukkukohtaus, kaveri suututtaa, riitely, kaverin lyöminen (kiusaaja)
Pelko	Pelästyminen, säikähtäminen, luontoon ja luonnon ilmiöihin liittyvät pelot, epätodelliset asiat, henkilöhahmot, tv ohjelmat, painajaiset
Inho	Ei pidä jostakin, ei halua, että kosketaan
Muut mielipahan tunteet	Paha mieli kaatumisesta, metelistä, kateudesta, siitä että on tylsää, leikistä, riitelystä, ei saa tehdä niin kuin itse haluaa, vaatteet kastuvat

4 POHDINTA

Tutkimuksemme tavoitteena oli selvittää, millaisia mielipahan tunteita lapset kokevat ja millaisiin tilanteisiin ne varhaiskasvatuksessa liittyvät. Ensin etsimme vastauksia kysymykseen, millaisissa tilanteissa varhaiskasvatusikäiset lapset kokevat mielipahaa varhaiskasvatuksen arjessa. Toiseksi selvitimme, minkälaisia mielipahan tunteita varhaiskasvatusikäiset lapset kokevat varhaiskasvatuksen arjessa. Lisäksi selvitimme, millaisia pelkoja varhaiskasvatusikäiset lapset kokevat heidän arjessaan, sillä käytimme tutkimusaineistona sadutuksia ja sarjakuvia, joissa oli keskitytty pelon tunteeseen.

Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset. Lapset kokivat mielipahan tunteita monenlaisissa tilanteissa varhaiskasvatuksen arjessa. Lapsille tällaisia tilanteita oli muun muassa tilanteet, jossa omat taidot eivät riittäneet, lapsi koki kipua tai sosiaalisissa suhteissa tuli ristiriitatilanteita. Leikki-tilanteet ovat hyvin yleisiä tilanteita varhaiskasvatuksessa, joissa lapsilla tulee vertaistensa kanssa ristiriitaitilanteita aiheuttaen mielipahan tunteita lapsessa. Toinen tilanne, jossa lapselle usein tulee mielipahan tunteita, on tilanne, jossa lapsi kokee kipua. Kivun kokeminen voi olla moninaista. Tämän tutkimuksen tuloksissa toimme esiin sattumista niin kipeänä olemisesta, oman toiminnan takia loukkaantumisesta sekä toisen toiminnan takia. Mielipahan tunteiden kokeminen erilaisissa tilanteissa on lapselle ikävää, mutta myös kehityksen kannalta olennaista. Koivuniemi ja muut (2021) tuovat esiin sen, että erilaiset sosioemotionaaliset tilanteet, kuten esimerkiksi leikin aiheuttamat erimielisyydet ja epäonnistumisen kokemukset mahdollistavat hyvin omien tunteiden säätelyn harjoittamisen. Tällöin lapset pystyvät harjoittelemaan erilaisia säätelyä vaativia tunteita, kuten esimerkiksi vihaa ja turhautumista. Tämä tutkimus osoitti, että varhaiskasvatusikäiset lapset kokevat mielipahan tunteita hyvin arkisissa tilanteissa.

Keskityimme tässä tutkimuksessa tutkimaan perustunteita ja niistä mielipahan tunteita. Tutkimuksemme tulosten mukaan varhaiskasvatusikäiset lapset kokevat varhaiskasvatuksen arjessa eniten mielipahaa aiheuttavista perustunteista surua ja seuraavaksi eniten vihaa. Surua aiheutti eniten ikävä, kiusatuksi

tuleminen ja omien taitojen riittämättömyys. Vihaa puolestaan aiheuttivat leikkikaverit tai kiukkukohtaukset jostain arkisesta asiasta. Viha ja suru ovat epämiellyttäviä tunteita, mutta myös niiden kokeminen on lapsen kehityksen kannalta tärkeitä. Pöyhönen ja Livingston (2019) toteavat vihan auttavan ihmistä toimimaan ja puolustautumaan sekä se auttaa ihmistä oman tahdon ilmaisemisessa ja itsenäisyydessä. Myös surulla on tärkeä tehtävä ihmisen kehityksessä. Se auttaa ja valmistelelee ihmistä luopumaan sekä kutsuu muita ihmisiä apuun ja saamaan heiltä lohdutusta (Pöyhönen & Livingston, 2019). Quiñones ja muut (2021) tuovat tutkimuksessaan esille, että lapset kokevat surua varhaiskasvatuksessa sosiaalisissa tilanteissa, jossa he kokevat yksinäisyyttä. Lisäksi lapset kokevat Lipposen ja Purren (2022) mukaan surun tunnetta myös erostaan vanhempiaan kohtaan. Myös me löysimme omassa tutkimuksessamme samanlaisia surun tunteen aiheuttajia. Tulostemme mukaan muun muassa leikistä ulkopuolelle jättäminen ja kiusaaminen aiheuttivat lapsissa surun tunnetta.

Tutkimusaineistosta tunnistimme myös paljon tunteita, joita ei voinut selkeästi jaotella perustunteiden alle. Tällaisia mielipahan tunteita oli pettymys, harmitus, tylsistyminen ja turhautuminen. Erityisesti pettymystä lapset kokivat varhaiskasvatuksessa usein. Tunnistimme myös tilanteita, joissa lapset kokivat monia eri tunteita yhden tilanteen aikana. Tilanteissa, joissa lapset kokevat eri tunteita samanaikaisesti, tarvitsevat he erityisesti tukea aikuisilta. Tunteiden kirjo voi olla lapselle hämmentävää, ja lapsella voi olla vaikeuksia tunnistaa tai sanoittaa kokemiaan tunteita. Cacciatore ja Korteniemi-Poikela (2019) tuovatkin esille, että ilman tunteen tunnistamista tunne on vain tuntematon voima, joka pakottaa tekemään asioita. Tämä voi olla lapselle hyvin hämmentävää. Aiempi tutkimus onkin osoittanut, että tunteen tunnistamisen ja nimeämisen avulla lapsi oppii ymmärtämään, miten tunne vaikuttaa omiin ajatuksiin ja kehoon (Jääskinen & Pelliccioni, 2017). Nämä asiat lapset oppivat aikuisilta. Tunteita on läsnä koko ajan varhaiskasvatuksen arjessa, joten aikuisten tulee olla valveutuneita niiden suhteen ja olla apuna tunteiden tunnistamisessa ja niiden käsittelyssä. Myös Riihonen ja Koskinen (2020) tuovat esille varhaiskasvatuksen tärkeän tehtävän

auttaa lasta oppimaan keinoja, joiden avulla hän voi jäsentää ympäröivää maailmaa. Näiden keinojen avulla lapsi voi alkaa ymmärtämään, mitä itsessä tai muissa tapahtuu. Salmi ja muut (2022) ovat kertoneet aiempien tutkimusten osoittavan lasten kokevan mielipahaa aiheuttavia tunteita päiväkodin arjessa muun muassa surusta, pelosta ja ikävästä. Saamamme tulokset tukevat aiempia tutkimuksia varhaiskasvatusikäisten lasten mielipahaa aiheuttavista tunteista.

Syvennyimme tutkimuksessamme tutkimaan myös varhaiskasvatusikäisten lasten pelkoja ja niitä helpottavia asioita. Saamiemme tulosten perusteella lapset eivät koe juurikaan pelkoa varhaiskasvatuksen arjessa. Varhaiskasvatuksessa ilmenneet pelon tunteet olivat vain pelästymisestä ja säikähtämisestä johtuvia. Arjessa varhaiskasvatusikäiset lapset kuitenkin pelkäävät luontoa ja luonnon ilmiöitä sekä epätodellisia asioita. Saamamme tulokset tukevatkin yleistä käsitystä lasten peloista luonnon ilmiöitä ja epätodellisia asioita kohtaan. Kirmanen (2000) mainitsee väitöskirjassaan, että vieraiden ihmisten pelko on normaalia varhaislapsuudessa. Kun tarkastelemme saamiamme tuloksia tarkemmin, huomaamme kuitenkin, että aineistossamme ei ilmene ollenkaan vieraiden ihmisten pelkoa, vaikka esimerkiksi havainnointiaineiston keränneet henkilöt eivät olleet lapsille entuudestaan tuttuja. Vaikka tutkimuksemme osoittaa, että pelko ei ole usein läsnä lasten arjessa varhaiskasvatuksessa, on hyvä tiedostaa, että pelko voi vallata äkkiäkin lapsen mielen. Aiemmat pelon tuntemukset voivat tulla lapselle mieleen, milloin vain, ja lapsi tarvitsee silloin tukea pelon käsittelyyn. Varhaiskasvatuksessa on siis tärkeä käsitellä myös pelkoa ja antaa lapsille tilaa keskustella pelkoa aiheuttavista asioista. Varhaiskasvatuksen aikuisten on hyvä olla myös tietoisia siitä, mitkä asiat aiheuttavat lapsissa pelkoa, jotta he osaavat ottaa ne huomioon toiminnan toteuttamisessa. Köngäs (2019) tuokin esille, että aikuisen suhtautuessa välinpitämättömästi lapsen pelkoihin, lapsi voi kokea pelon näyttämisen vähentävän aikuisen kiintymystä häntä kohtaan.

Selvitimme tutkimuksessamme myös, millaiset asiat varhaiskasvatusikäisten lasten pelkoja helpottavat. Selvästi isoimmaksi pelkoa helpottavaksi tekijäksi ilmeni aikuinen. Aikuisen antama lohdutus, silittäminen, halaaminen ja syliin

pääseminen oli lasten mielestä paras tapa helpottaa pelkoa. Myös tilanteen muuttaminen toi lapsille helpotusta pelkoa tuntiessaan. Tällaisia keinoja oli muun muassa valojen sytyttäminen tai pelottavasta tilanteesta pois lähteminen. Kun tilannetta muutettiin esimerkiksi valojen sytyttämisellä, lapsi huomasi, että pimeässä pelottava asia ei enää ollutkaan pelottava. Myös iloiset mielikuvat kukkasista ja kesäisistä asioista auttoi lasten pelkoihin. Iloisten asioiden ajattelemisen sai lasten ajatukset pois ikävistä asioista ja siksi pelko helpottui.

Tutkimuksemme yhtenä johtopäätöksenä voidaan pitää sitä, että melkein kaikkia mielipahaa aiheuttavia tunteita esiintyy päivittäin varhaiskasvatuksen arjessa. Myös Cacciatore ja Korteniemi-Poikela (2019) tuovat ilmi, että lapsen aiivot tuottavat paljon tunteita päivittäin. Lapsen elämään kuuluu siis kehitysvaiheita, jotka sisältävät paljon tunnekuohuja ja niistä selviytymistä. Nämä kehitysvaiheet antavat lapselle työkaluja koko elämää varten, joten ne ovat merkityksellisiä. Mielipahan tunteet antavat lapselle kokemuksia, joiden avulla lapsi voi oppia kestämään tunteita niin, että niistä voi päästä yli ilman vahingontekoja (Cacciatore & Korteniemi-Poikela, 2019). Tutkimuksemme tulokset lasten mielipahan tunteista ja tilanteista, jossa lapset niitä kokevat, ovat siis tärkeää tietoa varhaiskasvatuksen aikuisille, sillä niissä tilanteissa lapsi tarvitsee aikuisen mallia siitä, miten saa ja miten kuuluu toimia erilaisissa tunnekuohuissa.

Tutkimuksen arviointi. Tutkimusaineistona tässä tutkimuksessa käytettiin valmista aineistoa, joten emme olleet itse sitä keräämässä. Tutkimusten tuloksen kannalta koemme, että tulokset olisivat monipuolistuneet, jos olisimme itse olleet keräämässä tutkimusaineistoa. Olemme pohtineet, että olisimmeko havainneet lisää erilaisia tilanteita, jotka aiheuttavat mielipahan tunteita, jos olisimme itse olleet havainnoimassa. Mikäli olisimme olleet itse paikalla keräämässä tutkimusaineistoa, olisimme saattaneet havaita myös joissakin tilanteissa hämmästyksiä, sillä tämän tutkimuksen tutkimusaineistossa sitä emme havainneet. Tahkola ja muut (2022) tuovat omassa tutkimuksessaan esille, että lasten tunteet rakentuvat dynaamisesti liikkeen, eleiden ja erilaisten puhetyylien vaikutuksessa. Lasten tunteet myös rakentuvat paitsi näkyvästi, usein myös näkymättömästi, sanatto-

masti ja ulkopuolelta vaikeasti tunnistettavasti. Tämä osaltaan vahvistaa ajatus-
tamme siitä, että jos olisimme itse olleet keräämässä tutkimusaineistoa, olisimme
voineet havaita lasten tunteita paremmin ja monipuolisemmin.

Hankkeessa lapset kertoivat peloistaan fiktiivisen Tuikkusen avulla. Olem-
mekin pohtineet, mitkä lasten peloista ovat lasten keksimiä ja mitkä ovat oikeasti
lasten omia pelkoja. Uskomme kuitenkin, että ainakin suurin osa lasten kerto-
mista peloista ovat yhdenmukaisia lasten yleisten pelkojen kanssa, sillä myös
Kirmasen (2000) mukaan lapsilla on erilaisia irrationaalisia ja realistisia pelkoja.
Tämä siis tukee saamiamme tutkimustuloksia. Tutkimuksen luotettavuutta voi-
daan tarkastella myös tutkimuksen toteutuksen avulla (Hirsjärvi ym., 2009).
Olemme pyrkineet kuvaamaan tutkielmassamme kattavasti TUIKKU-hanketta ja
tässä tutkielmassa käytettyjä aineistoja ja niiden keruuta. Aineiston analyysi on
pyrityt raportoimaan vaihe vaiheelta, jotta lukijalle ilmenee, miten tuloksissa esi-
tellyt teemat on muodostuneet. Lisäksi tutkimuksen toteutusta on havainnollis-
tettu erilaisia taulukoita ja kuvioita hyödyntäen.

Tutkimuksestamme saatuja tuloksia voidaan pitää varsin luotettavina. Kii-
lakoski ja Rautio (2015) pitävät lasten tekemiä piirustuksia hyödyllisinä, sillä nii-
den kautta pääsemme parhaiten käsiksi lasten käsityksiin ja kokemuksiin. He
kuitenkin muistuttavat, että lasten piirustuksia tulkitessa vaarana on, että tehtä-
vänanto on toteutettu hyvin suoraviivaisesti tai ylitulkiten. Tästä huolimatta
olemme kuitenkin pitäneet lasten piirustuksia ja niihin kirjoitettuja tekstejä ku-
vien tapahtumista luotettavina. Koska piirustusten tekstit on kirjoitettu suoraan
lasten kertomuksen mukaan, ne välittävät aidon ja luotettavan kuvan lasten aja-
tuksista ja kokemuksista.

Jatkotutkimusehdotukset ja tutkimuksen merkitys. Pidämme hyvänä jat-
kotutkimus ideana jokaiseen perustunteeseen syventymistä sekä mielihyvää ai-
heuttavien tunteiden tarkastelua varhaiskasvatus ikäisillä lapsilla. Nykypäivänä
monenlaiset mielenterveydelliset ja tunteisiin liittyvät ongelmat ovat lisäänty-
neet aikuisilla. Tämän takia onkin tärkeää kiinnittää tunnetaitoihin huomiota jo
hyvin varhaisella iällä, jotta pystyisimme ennaltaehkäisemään aikuisiässä tulevia

ongelmia. Tunnetaitojen tutkimisessa voisi syventyä myös tunteiden sanoittamiseen sekä vertaissuhteisiin liitettyihin tunteisiin. Mielenkiintoista olisi myös tutkia, ilmeneekö tytöillä ja pojilla eroja tunnetaitoihin liittyen.

Pidämme gradun aihetta merkityksellisenä, sillä tunnetaidot ovat tärkeässä osassa lapsen kasvua ja kehitystä. Aiempaa tutkimusta juuri varhaiskasvatustikäisten lasten mielipahan tunteista ei Suomessa ole kovinkaan paljoa tehty, joten se korostaa tutkimuksemme merkityksellisyyttä. Aikuisen tulisikin osata tunnistaa lasten mielipahan tunteita sekä ymmärtää, että lapset kokevat monenlaisia mielipahan tunteita varhaiskasvatuksessa. Myös sen ymmärtäminen, että lapset kokevat tunteita kaikissa arjen tilanteissa, on olennaista. Onkin tärkeää, että annamme kaikille tunteille tilaa ja sallimme kaikkien tunteiden ilmaisun, jotta tunnetaidot pääsevät kehittymään. Tätä tukee myös aiempi tutkimus, jossa hyvien tunnetaitojen kerrotaan pienentävän riskiä sosiaalisten suhteiden ongelmiin ja väkivaltaiseen käyttäytymiseen (Kiviluote, 2019). Tunnetaidot ovat myös yhteydessä sosiaaliseen ja akateemiseen menetykseen sekä ne auttavat muodostamaan ja pitämään yllä terveitä ihmissuhteita (Bierman & Motamedi, 2015). On siis tärkeää, että varhaiskasvatuksen henkilöstö saa tutkittua tietoa lasten tunnetaidoista ja tunteista, jotta he pystyvät tukemaan lasta näiden tärkeiden taitojen oppimisessa ja tarjoamaan lapsille kokemuksia ja tilanteita, jotka edistävät tunnetaitojen kehittymistä.

LÄHTEET

- Benjamin, S., Niemi, P-M., Kuusisto, A. & Kallioniemi, A. (2019). Lasten ja nuorten katsomusten tutkimisen eettisiä kysymyksiä. Teoksessa N. Rutanen, & K. Vehkalahti. (toim.). *Tutkimuseettisestä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen : Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka II* (s. 136–152). Nuorisotutkimusverkosto; Nuorisotutkimusseura ry.
- Bierman, K. L. & Motamedi, M. (2015). SEL programs for preschool children. Teoksessa J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R. P. Weissberg, & T. P. Gullotta. (toim.). *Handbook of social and emotional learning: Research and practice*. (s. 135–150). The Guilford Press.
- Brackett, M. A., Elbertson, N. A. & Rivers, S. E. (2015). Applying theory to the development of approaches to SEL. Teoksessa J. A. Durlak, C. E. Domitrovich, R. P. Weissberg, & T. P. Gullotta. (toim.). *Handbook of social and emotional learning: Research and practice*. (s. 20–32). The Guilford Press.
- Cacciatore, R. & Korteniemi-Poikela, E. (2019). *Sisu, tahto, itsetunto. Portaat itkupotkuraivareista aggression hallintaan*. Minerva Kustannus Oy.
- Clark, A. (2017). *Listening to young children, expanded third edition: A guide to understanding and using the mosaic approach*. Jessica Kingsley Publishers.
- Denham, S. A., Bassett, H.H. & Zinsser, K. (2012). Early childhood education teachers as the socializers of young children's emotional competence. *Early Childhood Education Journal*, 40(3), 137–143.
- Denham, S. A. (2007). Dealing with feelings: How children negotiate the worlds of emotions and social relationships. *Cognition, Brain & Behavior*, 11(1), 1–48.
- Haapsalo, T. & Kirkkopelto, K. (2013). *Hyvällä mielellä vai pahalla päällä-tunteet taidoiksi*. Lasten keskus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita*. Tammi.
- Hoffman, S., Holm, K., Kuusela, A., Tahvanainen, A. & Åhs, V. (2017). *Motiivi 4 Tunteet, psyykinen hyvinvointi ja mielenterveys*. Sanoma Pro Oy.
- Jalovaara, E. (2006). *Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa*. Pilot-kustannus.

- Jääskinen, A-M. & Pelliccioni, S. (2017). *Mitä sä rageet? Lapsen ja nuoren tunteiden tukeminen*. Lasten keskus.
- Kananen, J. (2017). *Laadullinen tutkimus pro graduna ja opinnäytetyönä*. Taito ja paino. Suomen Yliopistopaino Oy - Juvenes Print.
- Karhula, M. (2019). Monimenetelmällisyys-tietoa toiminnan vaikutuksista ja vaikutusta tuottavista tekijöistä. Teoksessa A. Haapala. (toim.). *Kestävää hyvinvointia kehittämässä 2019*. (s. 28–34) Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulu. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-344-229-0>
- Keller, M. & Becker, E. 2020. Teachers' emotions and emotional authenticity: do they matter to students' emotional responses in the classroom?. *Teachers and Teaching*, 27(5), 404–422.
- Kiilakoski, T. & Rautio, P. (2015). Viivojen jäljet. Piirtäminen aineiston tuottamisen menetelmänä. Teoksessa M. Mustola, J. Mykkänen, M. L. Böök, & A-V. Kärjä. (toim.). *Visuaaliset menetelmät lapsuuden- ja nuorisotutkimuksessa* (s. 77–88). Nuorisotutkimusverkosta; Nuorisotutkimusseura ry.
- Kiili, J. & Moilanen, J. (2019). Lapset kansainvälisissä lastensuojelututkimuksissa: tutkimuseettinen näkökulma. Teoksessa N. Rutanen, & K. Vehkalahti. (toim.). *Tutkimuseettisestä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen: Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka II* (s. 35–57). Nuorisotutkimusverkosto; Nuorisotutkimusseura ry.
- Kirmanen, T. (2000). *Lapsi ja pelko: Sosiaalipsykologinen tutkimus 5-6-vuotiaiden lasten peloista ja pelon hallinnasta* [väitöskirja, Kuopion yliopisto].
- Kiviluote, J. (2019). *Tunteet ja käyttäytyminen hallintaan varhaiskasvatuksessa. Tunteiden opettaminen Aggression portaat-opetusohjelman avulla*. JK-Kustannus ja koulutus Oy.
- Koivuniemi, M., Kinnunen, S., Mänty, K., Järvenoja, H. & Näykki, P. (2021). Varhaiskasvatushenkilöstön käsityksiä lasten tunteiden säätelytaitojen kehittymisestä – Käytäntöön integroitu koulutus ammatillisen kehittymisen tukena. *Journal of Early Childhood Education Research*, 10(2), 264–292.

- Kokkonen, M. (2010). *Ihastuttavat, vihastuttavat tunteet. Opi tunteiden säätelyn taito*. PS-kustannus.
- Kurki, K., Järvelä, S., Mykkänen, A. & Määttä, E. (2014). Investigating children's emotion regulation in socio-emotionally challenging classroom situations. *Early Child Development and Care*, 185(8), 1238–1254.
<https://doi.org/10.1080/03004430.2014.988710>
- Kurki, K., Järvenoja, H., Järvelä, S., & Mykkänen, A. (2017). Young children's use of emotion and behaviour regulation strategies in socio-emotionally challenging day-care situations. *Early Childhood Research Quarterly*, 41(May), 50–62. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2017.06.002>
- Köngäs, M. (2019). *Tunneäly varhaiskasvatuksessa*. Otavan Kirjapaino Oy.
- Lipponen, L., & Pursi, A. (2022). Children's grief: repertoires of practices in institutional early childhood education and care. *Mind, Culture, and Activity*, 29(3), 215–235.
- Olli, J. (2019). Pienten ja muuten kuin sanoilla kommunikoivien lasten oma suostumus eli hyväksyntä havainnointi tai videointitutkimukseen osallistumiseen. Teoksessa N. Rutanen, & K. Vehkalahti. (toim.). *Tutkimuseettisestä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen: Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka II* (s. 105–121). Nuorisotutkimusverkosto; Nuorisotutkimusseura ry.
- Opetushallitus (2022). *Tunteesta tunteeseen-ihmismielen tarina kuvin ja sanoin*.
<https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/tunteesta-tunteeseen-ohjaajan-opas/1-tunteet-mita-ne-ovat>
- Opetushallitus (2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022*.
- Pöyhönen, J. & Livingston, H. (2020). *Tunnetaitojen käsikirja. Askeleittain etenevä tunnetaito-ohjelma lapselle ja vanhemmalle*. Mäkelä OY.
- Pöyhönen J. & Livingston H. (2019). *Fanni ja suuri tunnemöykky*. Otavan Kirjapaino Oy.
- Quiñones, G., Lipponen, L., Pursi, A., & Barnes, M. (2021). Children's everyday manifestations of grief and grieving in early childhood education and care. *Early Child Development and Care*, 1–14.

- Rainio, A., Kurenlahti, E., Nurhonen L., Pursi, A. Hilppö J. & Lipponen L. (2020). "Kohti elävää myötätuntokulttuuria": Päiväkotien myötätuntokäytännöt liikkeessä. *Journal of Early Childhood Education Research* 9(2), 329–348. <https://jecer.org/fi/kohti-elavaa-myotatuntokulttuuria-paivakotienmyotatuntokaytannot-liikkeessa/>
- Rajala, A., Kontiola, H., Hilppö, J. & Lipponen, L. (2019). Lohdutustilanteet ja myötätuntokulttuuri alle kolmivuotiaiden päiväkotiryhmässä. *Kasvatus*, 50 (4), 314–332. . <https://elektra-helsinki-fi.ezproxy.jyu.fi/se/k/0022-927-x/50/4/lohdutus.pdf>
- Riihonen, R. & Koskinen, M. (2020). *Kuinka kiukku kesytetään? Lasten aggressiokasvatus*. PS-kustannus.
- Rogers, M. & Boyd, W. (2020). Meddling with Mosaic: reflections and adaptations. *European Early Childhood Education Research Journal*, 28(5), 642–658. <https://doi.org/10.1080/1350293X.2020.1817236>
- Salmi, K., Rajala, A. & Lipponen, L. (2022). Mielipahasta myötätuntoon – myötätuntotekojen rakentuminen varhaiskasvatuksessa. *Journal of Early Childhood Education Research*, 11(1), 233–252. <https://journal.fi/jecer/article/view/114016>
- Sormunen, M., Saaranen, T., Tossavainen, K. & Turunen, H. (2013). Monimenetelmätutkimus terveystieteissä. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 50, 312–321. (PDF) [Monimenetelmätutkimus terveystieteissä / Mixed methods research in health sciences \(researchgate.net\)](#)
- Tahkola, E., Kinnunen, S., Juutinen, J., & Uitto, M. (2022). Tunteet ruumiillisesti rakentuvina lasten välisissä suhteissa päiväkodissa. *Journal of Early Childhood Education Research*, 11(3), 22–40.
- TUIKKU-hanke (2022). *TUIKKU-tunnetaitoja ja osallisuutta varhaiskasvatukseen*. <https://www.jyu.fi/edupsy/fi/tutkimus/tutkimushankkeet/kotisivut/tuikka>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. (8. uudistettu painos, 2011). Hansaprint Oy.

Webster-Stratton, C. (2011). *How to promote children`s social and emotional competence*. SAGE Publications Ltd.

Wrede-Jääntti, M. (2019). Tutkijan suhde nuoreen tutkittavaan kasvokkain toteutetussa laadullisessa pitkittäistutkimuksessa. Teoksessa N. Rutanen, & K. Vehkalahti. (toim.). *Tutkimuseettisestä sääntelystä elettyyn kohtaamiseen: Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka II* (s. 155–172). Nuorisotutkimusverkosto; Nuorisotutkimusseura ry.

LIITTEET

Liite 1. Mieliä aiheuttavat tilanteet varhaiskasvatuksessa.

Alateema	Yläteema	Pääteema	
Ei onnistu pelissä 3 Vaikeuksia saksien kanssa 1 Uusi asia 1	Omat taidot eivät riitä	Turhautuminen tilanteessa	
Ei saa tehdä niin kuin itse haluaa 4 Ei pääse leikkimään haluaman kaverin kanssa 1 Ei päässyt haluamaan huoneeseen leikkimään 1 Ei päässyt ulos 1 Vaatteiden pukeminen/riisuminen 3	Ei saa tehdä niin kuin itse haluaisi		
Tylsyyys 3 Lumiukon rikkoutuminen 1 Sotku 1	Turhautuminen		
Väsytys 1 Vaatteiden kastuminen 1 Paha olo 1 Kylmä 1 Pissahätä 1 Kova meteli 2 Ei halua, että kosketaan 1	Fysiologinen epämukavuus		
Töniminen 4 Lyöminen 7 Joku satuttaa 9	Satuttaminen	Kipu ja kipeänä oleminen	
Kaatuminen 4 Jalan satuttaminen 1 Kurkku kipeä 1	Loukkaantuminen / kipeänä olo	Sosiaaliset suhteet	
Riita lelusta 7 Lelun repiminen kädestä 2 Riita siitä, mitä leikitään 3	Riita leikissä		
Kaverit ei leiki lapsen kanssa 6 On jätetty leikin ulkopuolelle 5	Leikistä ulkopuoliseksi jääminen		
Kaveri kiusaa 3 Joku nauraa epäonnistumiselle 2	Kiusatuksi tuleminen		
Kateellinen toisen lelusta 2 Toinen on pidempi 1	Kateus		
Kukaan ei huomaa 1	Yksinäisyys		
Ikävä vanhempaa 4	Ikävä		
Mielikuvitusolento 1 Myrsky 1 Hyönteinen 1 Tv-ohjelma 1	Varhaiskasvatuksen arjen ulkopuoliset tapahtumat ja asiat		Varhaiskasvatuksen arjen ulkopuoliset tapahtumat ja asiat